

หลักธรรมที่ทําให้
มนุษย์อยู่รอด

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมะใกล้มือ

หลักธรรมที่ทำให้มนุษย์อยู่รอด

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมะใกล้มือ

งานธรรมบรรยายของพุทธทาสภิกขุ ที่ไม่เคยจัดพิมพ์มาก่อน

เดือนธันวาคม ๒๕๕๙

ชื่อเรื่อง/ชุด	หลักสูตรที่ทำให้มนุษย์อยู่รอด
รหัส	๔๑๑๕๒๑๐๘๒๐๐๐๐
วันที่แสดง	๒๐/๐๘/๒๕๒๑
ผู้ถอด	ธรรมภาณี

หมายเหตุ	ตรวจทานและจัดย่อหน้าใหม่ ๑๖ ก.ย. ๕๘ เพื่อนำไปพิมพ์ธรรมะใกล้มือ เดือนธันวาคม ๒๕๕๙
----------	---

ธรรมทาน กับ การทำหนังสือ

ที่ใครจะรู้ที่ต่างกันอย่างไร ลองแยกเล่มหนังสือออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองอย่าง คือ กระดาษที่ใช้พิมพ์กับตัวอักษร หรือคุณรวมทั้งสองที่รวมกันในหนังสือเล่มหนึ่ง. การทำหนังสือ ย่อมหมายถึง การหาข้อความ ด้วยเอาตามตัวอักษร พร้อมทั้งการทบทวนกระดาษ ~~และ~~ ^{งาน} ~~แล้ว~~ ในกรณีที่หนังสือหนึ่ง อยู่ที่ไหนก็ได้.

ส่วนการธรรมทาน ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น ความรู้ที่ให้แก่ไปก็เสีย, ส่วนกระดาษหรือกระดาษที่ใส่ตัวอักษรนั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับท่อนที่ใส่ให้ใส่แกวไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะฉบับต้องใส่ไปถวาย อีกหลายฉบับ! จนกระทั่งถึงวัดที่วัด.

งานธรรมทาน มักตกหนักเป็นกระดาษหนังสือไป. ขอจบพิจารณาด้วยดี ทั้งสองอย่าง, จะได้เห็นใจกันดี, ~~และ~~ ^{แล้ว} ร่วมมือกันได้.

สารบัญ

(ปรารภ)	๗
ธรรมอยู่คู่โลก โลกขาดธรรมแล้วจะแตก	๑๐
สัตว์โลกทั้งหลายเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย	๑๖
ระดับศีลธรรมอย่าเห็นแก่ตัว	
ระดับปรมาตธรรมอย่ามีตัว	๒๐
กินอยู่แต่พอดีไม่สะสมส่วนเกิน	๒๒
บังคับความรู้สึกที่เป็นกิเลส	๓๓
ศึกษาธรรมศาสตร์เพื่อควบคุมศิลปศาสตร์	
ที่ส่งเสริมกิเลส	๓๖

(ปรารภ)

ขอเริ่มด้วยการให้ทุกคนทำสมาธิ ด้วยการหลับตานึกถึงชื่อที่พระพุทธเจ้าประสูติกลางดิน พระพุทธเจ้าประสูติกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน นิพพานก็กลางดิน สอนสาวกประจำวันทั่วไปส่วนมากก็กลางดิน แวะพักทางนั้งกลางดิน ก็มีการสอนจนว่าพระไตรปิฎกแทบทั้งหมดก็เกิดขึ้นกลางดิน กุฎิของท่านก็พื้นดิน มานั่งอยู่ตอนนี้ขอให้หลับตานึกถึงชื่อที่พระพุทธองค์เป็นอย่างนี้ เมื่อเรากำลังมานั่งในสภาพอย่างนี้เพื่อระลึกถึงได้โดยง่าย

ในการมาสวนโมกข์ย่อมมีโอกาที่จะได้นั่งกลางดิน และก็นึกถึงชื่อที่พระพุทธองค์มีชีวิตกลางดิน แล้วก็ทายกทายิกาทั้งหลาย เขาทำบุญจะไปอยู่บนสวรรค์

วิมานนี้มันเป็นอย่างไง มันเล่นตลกกันยังไง ถ้าว่าเข้าใจ เรื่องพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีชีวิตกลางดินแล้วก็จะดีมาก คือ จะมองเห็นได้เองว่ามันเป็นไปโดยถูกต้องตามเรื่อง ตาม กฎเกณฑ์ ตามหลักของธรรมชาติ ว่าธรรมะนั้นคือตัว ธรรมชาติ ว่าธรรมะนั้นคือกฎของธรรมชาติ ว่าธรรมะนั้น คือหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ ว่าธรรมะนั้น คือผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่เช่นนั้น สื่อย่างนี้เรียกว่าธรรมะ ล้วนแต่เป็นเรื่องของธรรมชาติ หรือว่าเป็นเรื่อง ของพระเป็นเจ้าของเลย

ธรรมะกับพระเป็นเจ้านี้มันตัวเดียวกัน ก็เป็นเรื่อง ของธรรมชาติ ธรรมะกับพระเจ้านั้นตัวเดียวกันเรียกว่า เป็นเรื่องของธรรมชาติ ธรรมชาติที่มีปรากฏการณ์ทั้ง หลายนี้เป็นร่างกายของพระเจ้า ที่นี้กฎของธรรมชาตินั้นเป็นจิตของพระเจ้า เป็นพระจิต เรียกว่าอย่างนั้นก็ได

เพราะฉะนั้นหน้าที่ตามกฎของธรรมชาตินั้นเป็น ข้อเรียกร้องของพระเจ้า ที่นี้ผลเกิดจากการหน้าที่นั้นคือ สิ่งที่พระเจ้าประทานให้ สุขก็มี ทุกข์ก็มี แล้วแต่คนมัน ปฏิบัติหน้าที่กันในทางไหน ปฏิบัติหน้าที่ในทางให้เกิด

ทุกซั่มมันก็ได้ทุกซั่มมา ปฏิบัติหน้าที่ในทางให้เกิดสุขซั่มมัน
ก็ได้สุขซั่มมา นี่พระเจ้ากับธรรมชาติกับพระธรรมนั้นเป็นสิ่ง
เดียวกัน ถ้ามองเห็นข้อนี้ เข้าใจข้อนี้แล้วจะง่ายที่สุดที่จะ
เข้าใจเรื่องอื่นๆ ต่อไปอีก

ที่พูดถึงว่าพระพุทธเจ้ามีชีวิตกลางดินนั้น ก็
คือท่านเป็นนักธรรมชาติทั้งทางกายและทางจิต ทาง
วิญญูณ หมายความว่าทางกายของท่านก็คลุกกันอยู่
กับธรรมชาติ ทางจิตของท่านก็เข้าถึงธรรมชาติ ทางสติ
ปัญญาหรือทางวิญญูณของท่านก็คือรู้เรื่องธรรมชาติ
โดยสมบูรณ์ ฉะนั้นจึงถือว่าท่านเป็นนักธรรมชาติวิทยา
ยิ่งกว่านักธรรมชาติวิทยาสมัยนี้อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้

เพราะว่านักธรรมชาติวิทยาสมัยนี้รู้จักธรรมชาติ
แต่ในด้านวัตถุ ส่วนพระพุทธเจ้าท่านรู้ธรรมชาติไป
ถึงด้านจิตด้านวิญญูณด้านทั้งหมด คือสัจจะของ
ธรรมชาติทั้งหมด ที่ไม่มีรูปร่างมาเป็นเรื่องจิตเรื่อง
วิญญูณท่านก็รู้ แต่นี้เรามันไม่ค่อยรู้กันในข้อนี้ รู้แต่เรื่อง
ทางวัตถุที่สัมผัสได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เรื่องที่ต้อง
สัมผัสด้วยสติปัญญานั้นไม่ค่อยจะรู้ แล้วสติปัญญาก็ยัง

ผิดๆ อยู่ เอาไปใช้สัมผัสอะไรไม่ได้

ขอให้สนใจในส่วนนี้กันก่อน เพื่อจะปรับปรุงเราในทุกๆ ด้านนี้ให้มันเข้ากันได้กับพระเจ้า ให้มันเข้ากันได้กับพระธรรม ให้มันเข้ากันได้กับธรรมชาติ นี่ข้อที่อยากจะปรารภเป็นอารัมภบท ให้รู้จักธรรมะในฐานะเป็นความจริงของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าท่านเป็นผู้สามารถเข้าถึงความจริงของธรรมชาติด้วยพระองค์เอง แล้วนำมาสอนแปลกจากพวกเราตรงที่เราไม่สามารถจะเข้าถึงได้ด้วยตนเอง เราก็ต้องฟังกันต่อจากพระพุทธเจ้า

ธรรมอยู่คู่โลก โลกขาดธรรมแล้วจะแตก

ขอย้อนไปนึกถึงตัวธรรมชาตินั้นก็เป็นสิ่งที่เรียกว่าธรรมเหมือนกัน ตัวกฎของธรรมชาตินั้นก็เป็นสิ่งที่เรียกว่าธรรมเหมือนกัน ตัวหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎนั้นก็เรียกว่าธรรมเหมือนกัน แล้วตัวผลที่ได้รับมาจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นก็เรียกว่าธรรมเหมือนกัน ฉะนั้นคำว่าธรรมจึงเป็นคำที่เราอาจจะทำได้เลยว่าเป็นคำประหลาดในโลก ไม่มีคำไหนจะประหลาดเท่า และไม่สามารถจะแปลเป็น

ภาษาอื่นได้ให้มีความหมายครบถ้วนตามความหมายของ คำว่าธรรม นี่ขอให้สนใจข้อนี้ เขาแปลเป็นภาษาอังกฤษ กันต่างๆ ต่างๆ นับดูได้ตั้ง ๓๐ กว่าคำมันก็ยังไม่หมด ไม่ หมดความหมายของคำว่าธรรม

ถ้าจะให้หมดต้องรวบเป็นประเภทๆ สี่ประเภทนี้ จะหมด ว่าตัวธรรมชาติ ว่ากฎของธรรมชาติ ว่าหน้าที่ ตามธรรมชาติ ว่าผลตามหน้าที่ นี่จะหมดความหมายคำ ว่าธรรม แล้วจะแปลเป็นภาษาอังกฤษเป็นต้นว่าอย่างไร แม้จะแปลเป็นภาษาไทยก็ไม่รู้ว่าจะแปลว่าอะไร ถ้าจะ แปลว่า ธรรม คือคำสั่งสอนนี้มันเป็นอย่างขนาดเด็ก กอมมือเท่านั้น คือมันนิดเดียวเกินไป

ถ้าจะแปลว่าธรรมคือคำสั่งสอนเพราะมันกินความ ทุกอย่าง ทั้งที่อย่างทีกล่าวมาแล้วว่าธรรมชาติทั้งหมด กฎธรรมชาติทั้งหมด หน้าที่ต้องปฏิบัติทั้งหมด ผลที่ได้ รับทั้งหมดนี้เป็นธรรม เมื่อยอมแพ้แปลไม่ได้ ก็ใช้คำว่า ธรรมต่อไปตามเดิม ไม่ต้องตั้งคำขึ้นใหม่ ใช้คำว่าธรรมคำ นี้ไปตามเดิมจึงหมายถึงธรรมชาติในสี่ความหมายนั้น เป็น คำนาม เพราะว่าธรรมเป็นคุณศัพท์ก็ว่าธรรมิกะ หรือเป็น

ไปตามธรรมนี้ก็พอ

ทีนี้เรามันก็ต้องรู้ว่า สีอย่างนั้นอย่างไหนสำคัญ หรือจำเป็นที่สุด ตัวธรรมชาติไม่ต้องอะไรก็ได้มันเป็น อยู่เองแล้ว ธรรมชาติทั้งหลายที่มีปรากฏการณ์หรือไม่มี ปรากฏการณ์ก็ตามเรียกว่าธรรมชาติอยู่แล้ว ทีนี้มันมีกฎ ของธรรมชาติอยู่ในทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติเราต้องรู้ นี่เราก็อ้างตามทีจำเป็นจะต้องรู้ เป็นสัจจะของธรรมชาติที จำเป็นจะต้องรู้ แต่ไม่อาจจะรู้หมด ก็ต้องรู้เท่าทีจำเป็น ทีจะต้องรู้

พระพุทธเจ้าเองก็ยังตรัสว่า *สิ่งที่ตถาคตตรัสรู้ เท่ากับใบไม้ทั้งป่า ทีเอามาสอนพวกเธอเท่ากับใบไม้ กำมือเดียว* ทีนี้เราลูกศิษย์พระพุทธเจ้าได้รับใบไม้มา กำมือหนึ่งมันก็หลายใบ หลายสิบใบ หลายร้อยใบก็ได้ กำมือหนึ่ง เราเอาแต่สักใบเดียวก็ยังไม่ได้ เช่นเดี๋ยวนี้นี้ ไม่รู้เรื่องของธรรม ไม่รู้ว่าจะปฏิบัติธรรมกันอย่างไร ไม่รู้ว่าจะใช้ธรรมนี้ให้เป็นประโยชน์อย่างไร

เพราะฉะนั้นอย่างไรเสียก็ขอให้รู้จักจะใช้ให้เป็น ประโยชน์สำหรับสิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้น แม้อย่างน้อยเทียบ

แล้วก็เท่ากับว่าไบไม้สักใบหนึ่ง แม้ไบไม้กำมือหนึ่งแห่ง ไบไม้หมดทั้งป่า ทีนี้เรามาพูดถึงคำว่าธรรมที่จะเปรียบเหมือนไบไม้ใบหนึ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับมนุษย์ทุกคน ดีกว่า

อาตมาพูดไปโดยสรุปความแล้วว่า **ธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโลก ถ้าโลกไม่มีธรรมมันก็วินาศที่เรียกว่าโลกแตก** มันอยู่ได้โดยธรรม โดยที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเกี่ยวกับตัวมันเองก็ดี เกี่ยวกับมนุษย์ก็ดี ถ้าไม่ประกอบด้วยธรรมแล้วมันก็จะต้องวินาศ มันจึงมีธรรมให้ถูกต้องสำหรับจะใช้กับเราและสำหรับจะใช้กับโลก เราไม่ควรหรือไม่อาจที่จะนึกถึงแต่ตัวเรา หรือมีแต่เรื่องของเรา ก็ต้องมีเรื่องสำหรับทุกคนหรือทั้งโลกด้วย เพราะถ้าโลกมันเกิดวินาศขึ้นมาแล้วเราจะอยู่ที่ไหน คิดดูข้อนี้ก็แล้วกัน

การที่จะช่วยกันทำให้โลกมันไม่วินาศมันเป็นหน้าที่ของทุกคน และธรรมะนี้จะช่วย คนก็พูดไปอย่างหลับตาพูดว่าธรรมะตรงกันข้ามกับโลก เป็นข้าศึกกับโลก เอามาด้วยกันไม่ได้อยู่ในโลกก็อยู่อย่างโลก ไม่อยู่อย่าง

ธรรมนั้นเพราะเขาเข้าใจผิดเอง **โลกมันต้องมีธรรมถ้าไม่มีธรรมโลกมันแตกแน่** เดียวนี้อยากจะบอกให้รู้เผื่อว่ายังไม่รู้ ไม่ใช่จะดูถูก แต่ก็อยากจะดูถูกว่าหลายคนที่นั่งอยู่ที่นี้คงจะไม่รู้ว่าคำว่าโลกนั้นแปลว่าอะไร

Root รากของศัพท์ คำว่าโลกนั้นมันแปลว่าอะไร โลก คำว่า *โลก* แปลว่า *สิ่งที่ต้องแตก* คำว่าโลกะนั้น แปลว่าแตก สิ่งที่แตกได้ แตกง่าย แตกแน่ มันคือโลก เดียวนี้มันยังไม่แตกเพราะว่ามันมีธรรมกำกับเอาไว้ เราจะต้องนึกถึงว่าโลกมันต้องมีธรรม อย่าเอามาเป็นข้าศึกกันเสีย จนไม่ได้อยู่ด้วยกัน นั่นแหละโลกมันถึงจะแตก จะเป็นโลกแผ่นดินก็ดี โลกมนุษย์ก็ดี โลกการเมือง โลกการกระทำของมนุษย์ โลกของธรรมะก็ดีมันต้องประกอบไปด้วยธรรม

ถ้าไม่มีธรรมโลกมันจะต้องแตก เพราะคำว่าโลกมันแปลว่าสิ่งที่จะแตก ง่ายแก่การแตกอยู่แล้ว ธรรมกับโลกมันตรงกันข้ามนี้จริง เพราะธรรมมันจะดึงไว้ให้อยู่ โลกมันจะดึงไปสำหรับแตกตามความหมายของคำว่าโลกซึ่งแปลว่าสิ่งที่ต้องแตก โลกมันจะดึงไปหาแตก ธรรม

มันจะดึงมาสำหรับหาอยู่ เพราะฉะนั้นโลกจะอยู่ก็ต้องมี
ธรรม เพราะฉะนั้นเราต้องมีธรรมสำหรับอยู่กับโลกเพื่อ
ให้โลกมันอยู่ เอาอย่างโลกๆ มันก็ดึงไปหาความชั่ว ความ
เลว หรือความทุกข์ ทิศทางหนึ่งทีเดียว

ที่นี้ธรรมมันจะดึงไปหาความดี ความสงบ หรือ
ความสุขมันอีกทิศทางหนึ่ง มันตรงกันข้ามอย่างนี้ แล้ว
ทำไมมันจะอยู่กันได้หรือไม่ได้ เดียวนี้เพื่อให้โลกอยู่ได้
ต้องมีธรรมเข้าดึงโลกไว้อย่าให้มันแตก เรามีธรรมก็
เพื่อจะอยู่อย่างสงบสุข ถ้าใครไม่มีธรรมคนนั้นวินาศ
คนนั้นแตกกระจาย ในส่วนตัวบุคคลก็ดี ในส่วนสังคมก็ดี
ในส่วนโลกทั้งโลกก็ดี เพราะไม่มีธรรมมันก็เป็นเรื่องแตก
วินาศหรือเป็นทุกข์ จึงหวังว่าท่านทั้งหลายจะเข้าใจความ
หมายของคำว่าโลกและคำว่าธรรมโดยพื้นฐานไว้อย่างนี้
ก่อน

นี้เราก็จะได้พูดกันบ้างเท่าที่เวลาอำนวย ถึงหลัก
ของธรรมที่จะทำให้โลกอยู่ได้ ซึ่งจะขอร้องล่งหน้าด้วย
ว่าให้ช่วยจำให้ดีๆ สำหรับเอาไปพูดจาเผยแผ่ให้ได้มีการ
ช่วยกันกระทำต่อไป ช่วยจำไว้ให้ดีๆ ว่าหลักของธรรมะ

นั่นมันต้องมีเพื่อให้โลกอยู่ได้ เพราะโลกมันจะแตกอยู่ตลอดเวลา ให้มีธรรมะไว้สำหรับดึงหรือประสานให้โลกมันยังมีอยู่ได้ นี่หลักธรรมะมันมากมายมันมากมายเหลือที่จะพูดให้จบได้ในวัน ในเดือน ในปี เอาแต่หัวข้อสองสามหัวข้อดีกว่า

สัตว์โลกทั้งหลายเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย

เราจะต้องมีหลักข้อแรกที่ทำให้เห็นว่าสัตว์โลกทั้งหลายนี้เป็นคนคนเดียวกัน คือมันมีปัญหาเหมือนกัน มันออกมาจากที่อย่างเดียวกัน ในลักษณะอย่างเดียวกัน กำลังมีปัญหาอยู่อย่างเดียวกัน นั้นขอให้ถือว่าเราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่ด้วยกัน นี่โรงเรียนไม่สอน มหาวิทยาลัยก็ไม่สอน มหาวิทยาลัยไหนก็ไม่สอน ให้มันมีบรมมหาวิทยาลัยก็ไม่สอนว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น มันก็เลยขาดหลักธรรมะขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ที่ว่าทุกคนเป็นคนคนเดียวกัน

ศาสนาคริสเตียนก็ดี อิสลามก็ดี ศาสนาไหนก็ดีมัน

มีเรื่องทำนองนี้ทั้งนั้น คือว่าทุกคนมันออกมาจากแหล่งที่เดียวกันจะโดยพระเจ้า หรือโดยธรรมชาติ หรือโดยอะไรก็แล้วแต่เขาจะเรียกในศาสนานั้นๆ แต่ว่ามีเรื่องตรงกันมาจากแหล่งเดียวกัน พุทธศาสนาเรามาจากธรรมในความหมายที่สองคือกฎของธรรมชาติ มีกฎของธรรมชาติเป็นแหล่งสำหรับให้สัตว์ทั้งหลายเกิดขึ้น ให้มันเกิดขึ้น เกิดขึ้นอย่างวิวัฒนาการให้มันออกมา

เรามีธรรมในความหมายที่เราเป็นกฎธรรมชาติ หรือเป็นพระเจ้าผู้สร้างก็ได้ ให้ออกมา เราทุกคนมาจากแหล่งเดียวกัน พ่อแม่ของเราก็ออกมาจากแหล่งนั้น ปู่ย่า ตายายของเราก็มาจากแหล่งนั้น เราไม่ได้ออกมาจากพ่อแม่ หรือว่าปู่ย่า ตายายของเรา เราออกมาจากแหล่งๆ หนึ่ง ซึ่งทุกคนซึ่งรวมทั้งพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายของเราออกมาจากแหล่งนั้น จึงอยากจะทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นคนคนเดียวกัน มีปัญหาอย่างเดียวกัน มีความทุกข์ร้อนอย่างเดียว เรียกว่ามีหัวอกเดียวกัน จึงควรถือว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน

ถ้าใครรู้สึกอย่างนี้แล้วมันจะเป็นอย่างไร มัน

เบียดเบียนกันไม่ได้ มันฆ่ากันไม่ได้ มันแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายแล้วฆ่ากันนี้มันทำไม่ได้ มองเห็นเป็นคนเดียวกัน เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน แต่นี้เรามีปัญหาเรื่องฆ่ากันระหว่างนายทุนกับชนกรรมมาชีพที่ดี หรือว่าบุคคลแต่ละบุคคลมีประโยชน์ขัดกันแล้วก็ฆ่ากันก็ดี หรือพี่น้องคลานตามกันมาประโยชน์มันขัดกันแล้วมันก็ฆ่ากันก็ดี ทั้งหมดนี้เพราะมันไม่ประสีประสาต่อหลักเกณฑ์ที่ว่าชีวิตทั้งหมดเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน

ฉะนั้นขอให้สนใจหลักธรรมพื้นฐานข้อนี้ก่อนมันเป็นที่ตั้งแห่งหลักธรรมอื่นๆ หรือศีลธรรมอื่นๆ เราจึงช่วยกันให้มีการกระทำที่ตรงกับความหมายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน อบรมกันได้ตั้งแต่แรกคลอดออกมาทีเดียว ให้ทารกนั้นมันรู้จักรักผู้อื่นหรือสัตว์อื่น ในโรงเรียนอนุบาลก็สอนได้ให้เขาสามารถรักผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีอะไรก็เผื่อแบ่งปัน ช่วยเหลือสามัคคี รักใคร่ กตัญญู ซื่อสัตย์ ต่อกันและกันอย่างนี้ สร้างพื้นฐานขึ้นมาอย่างนี้ สำหรับสิ่งที่เรียกว่าธรรมในความหมายที่เป็นตัวการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะมี มันมีแต่เพียงเป็นพิธีโดยมากที่จะประพฤติให้ตรงต่อหลักเกณฑ์ที่ว่า เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ควรจะมีกิจการให้มากๆ ที่ทำไปในลักษณะที่ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เช่น มีสมาคมหรือมูลนิธิสงเคราะห์สังคมกันมากๆ อย่างเดียวกับครั้งพุทธกาลนั้น เขามีเศรษฐีใจบุญไม่ใช่นายทุนใจร้าย มีเศรษฐีใจบุญตั้งโรงงานเต็มไปหมด เดี่ยวนี้คงไม่มีใครทำ แต่ก็มาทำกันอยู่ในรูปมูลนิธิสังคมนสงเคราะห์อะไรเป็นต้น แต่ดูมันยังน้อยเกินไป มันยังเป็นพิธีอยู่มาก

แล้วบางแห่ง อาตมากล่าวว่บางแห่งช่วยเป็นพยานด้วยทำเอาหน้าทั้งนั้น สมาคม มูลนิธิ องค์การกุศล เรียกชื่อไปเพราะๆ อย่างนั้นบางที่มันทำเอาหน้าทั้งนั้น ที่ทำเอาจริงก็มีเหมือนกัน แต่มันยังน้อย มันยังไม่พอกับที่ว่าคนมันมากแล้วมันมีความหมายมากกว่ามันเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันจริงๆ ขอให้จำหลักข้อแรกว่า เราจะต้องช่วยกันทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นในจิตใจของคนทุกคนว่า คนทุกคนเป็นคนคนเดียวกัน มีโชคชะตาอย่างเดียวกัน ต้องมีธรรมะโลกจึงจะอยู่ ไม่มีธรรมะโลก

ก็ไม่อยู่คือจะต้องแตกไปตามประสาของโลก ของคำว่า
โลกซึ่งมีความหมายว่าสิ่งที่แตก

คำว่าโลกะมาจากลฺุชะ รากศัพท์ ลฺุชะ นี้แปลว่า
แตกกระจาย; ธรรมะ มีรากศัพท์ว่า ธร, ธร แปลว่า ดำรง
อยู่ มันตรงกันข้ามคำว่าแตกกระจาย เอาธรรมมาเหนี่ยว
มาห่วงเหนี่ยวโลกไว้อย่าให้มันแตกกระจายได้ให้มันเป็น
โลกที่มีธรรม ธรรมะจึงอยู่กับโลกหรือต้องอยู่กับโลก และ
ธรรมะนั้นก็มีไว้สำหรับเป็นประโยชน์แก่โลก ไม่ใช่มีไว้
สำหรับเป็นประโยชน์แก่สิ่งอื่น เราคนหนึ่งคนหนึ่งก็คือ
หน่วยหนึ่งของโลกรวมอยู่ในคำว่าโลก จึงต้องมีธรรมะ
เพื่ออย่าให้มันแตกกระจายไป

ระดับศีลธรรมอย่าเห็นแก่ตัว ระดับปรมาัตถธรรม อย่ามีตัว

ที่นี้ข้อที่สองที่อยากจะพูด ก็ว่าอย่าเห็นแก่ตัว
หลักข้อที่ ๒. ก็คือก็อย่าเห็นแก่ตัว เพราะว่าทุกคนเป็น
เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกับคนคนเดียวกัน ถ้าจะ
มาเห็นแก่ตัวคนเดียวอยู่ได้อย่างไร มันก็เป็นการทำโลกให้

แตก เกิดแตกแยกออกมาเป็นตัวเราคนเดียว เราเห็นแก่ตัวเราคนเดียวไม่เห็นแก่คนอื่นมันผิด มันไม่ถูกต้องหลักที่วางไว้แล้วว่าทุกคนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันคือเหมือนกัน เพราะฉะนั้นก็อย่าเห็นแก่ตัวที่เรียกว่าตัวกู ของกู นั้นเป็นความคิดที่เพิ่งเกิด ด้วยอำนาจของการอบรมผิดๆ มาตั้งแต่อ่อนแต่ออก จึงเกิดความรู้สึกเป็นตัวกู ของกูยึดถืออยู่อย่างแน่นแฟ้น

ในทางศีลธรรมก็สอนกันแต่เพียงว่าอย่าเห็นแก่ตัวนั้นก็พอแล้ว ในทางศีลธรรมระดับโลกอย่าเห็นแก่ตัวมันก็พอสำหรับโลก แต่ทางธรรมะชั้นสูงในพระพุทธศาสนา มันสอนเลยไปอีกไกลไปอีกกว่าอย่ามีตัว อย่ามีอะไรที่เป็นตัวตนหรือของตนมันไกลกันอย่างนั้น แต่ได้ผลอย่างเดียวกัน ถ้าไม่มีตนมันก็ไม่เห็นแก่ตน ถ้าไม่เห็นแก่ตนเรื่อยๆ ไปมันก็จะหมดตนไปเองคือไม่เอาใจใส่กับมัน

ให้รู้ว่าร่างกายกับจิตใจนี้มันเป็นอย่างนี้เอง ร่างกายนี้เป็นเหมือนเปลือกให้จิตใจตั้งอยู่ได้ จิตใจนั้นมันเป็นอย่างนี้เอง คือมันรู้สึกคิดนึกได้ มันบังคับร่างกาย

ได้ มันก็เป็นเกลอกัน ร่างกายกับจิตใจนี้มันก็ช่วยกันให้ทำอะไรได้ มันจึงหาอาหารกินได้ สะสมได้ อะไรได้ ใจมันคิดได้แล้วผิอญว่ามันคิดผิดคิดว่าตัวกูเป็นของกูขึ้นมา เพราะสิ่งแวดล้อมหรือว่าเพราะสัญชาตญาณเดิมๆ ที่มันถ่ายทอดกันมาให้เกิดความรู้สึกทำนองว่ามีตัวกู มีของกู นี่เป็นสัญชาตญาณด้วย เป็นสิ่งแวดล้อมในชั้นหลังด้วย

เราในปัจจุบันนี้จึงเต็มไปด้วยความรู้สึกอันแน่นหนา เหนียวแน่นว่าตัวกู ว่าของกู เพราะเกิดเห็นแก่ตัวว่าทำไปตามอำนาจการเห็นแก่ตัว มันก็ทำการเบียดเบียนกันเหมือนกับว่าทำให้โลกนี้มันแตกนั่นเอง

กินอยู่แต่พอดีไม่สะสมส่วนเกิน

นี่ข้อที่ ๓. ก็อยากจะพูดว่าอย่าตะต้อส่วนเกิน บางคนเคยได้ยินมาแล้วก็นึกหัวเราะอยู่ในใจ ข้อที่สามที่อาตมาจะเสนอว่า อย่าตะต้อส่วนเกิน เราจำกัดลงไปไม่ได้ว่าคนต้องมีเงินเท่านั้นเท่านี้ มีอะไรเท่านั้นเท่านี้ เราจำกัดไม่ได้ แต่ขอให้คิดเอาเอง ประมาณเอาเอง ว่าถ้ามันเกินนั้นอย่าเอาดีกว่า แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะ

มีแต่พอกินไปวันหนึ่งๆ เราต้องมีสำหรับกิน สำหรับใช้ สำหรับเป็นอยู่โดยสะดวกสบาย เท่าที่เรียกว่าพอดีๆ ไม่มี ส่วนเกินนั้นแหละ มันเห็นแก่ตัวมันก็เอามากกว่าที่ควร จะเอา มันก็มีการตะตะต้องส่วนเกิน

พอตะตะต้องส่วนเกินก็เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง เรียกว่าโลภนั้นไม่ใช่อยากแต่พอดี ถ้าอยาก หรือความต้องการแต่พอดีเขาไม่ได้เรียกว่าโลภ เมื่อมัน ไปอยากส่วนที่ไม่ควรจะอยากมันเกินพอดี มันเกินที่ควร จะอยากแล้วก็เรียกว่าโลภ ส่วนเกินทำให้เกิดความโลภ เพราะมันโลภมันต้องการแล้วมันไม่ได้ มันเกิดไม่ได้ตาม ที่ต้องการมันก็เกิดโกรธ หรือเกิดโทสะขึ้นมา โทสะมัน ก็เกิดมาจากส่วนเกิน และที่มันทำอยู่อย่างนี้มันเรียกว่า โมหะ มันเป็นหลง หลงเกี่ยวกับส่วนเกิน

โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นมาจากสิ่งที่เป็นส่วนเกิน ถ้าเราไม่ตะตะต้องส่วนเกิน โลภะ โทสะ โมหะ ก็ไม่ อาจจะได้ มันก็เป็นเรื่องตรงตามหลักธรรมะที่จะ ขจัดโลภะ โทสะ โมหะ ขอให้ไปพิจารณาให้ตีว่าอะไรเป็นส่วนเกินแล้วก็เลิกเถอะ เราจะเอาตามหลักที่ว่าเรามีปัจจัย

สี่เป็นที่ตั้งที่อาศัยของชีวิต ปัจจัยสี่คืออาหาร คือเครื่องนุ่งห่ม คือที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ไม้สอย และอันสุดท้ายก็คือยาบำบัดโรค หรือการบำบัดโรค สี่อย่างนี้จำเป็น เราเอาเท่าที่จำเป็น เท่าที่สมควรโดยเหตุผลทุกอย่างรอบด้าน ก็เรียกว่าไม่เกิน แต่ถ้าเอาตามกิเลสเอาตามความเห็นแก่ตัว มันก็เกิน

เรื่องอาหารเป็นเรื่องที่หนึ่ง เกินหรือไม่เกินก็ลองคิดดูเดี๋ยวนี้เรากินอาหารส่วนเกินหรือเปล่าทำไมต้องกินจนค้ำ จนตึก จนจะนอนแล้วก็ยังซื้อข้าวไว้กิน บางคนข้างที่นอนมีของกินทำไมมันไม่กินเท่าที่มันเวลาเท่าที่ควรจะกิน อย่างเขาให้ถือศีลอุโบสถนี้ก็หมายความว่า กินแต่ในเวลาที่เหมาะสมพอแล้ว ทำมากกว่านั้นมันเกิน นี้เรียกว่าโดยเวลาก็อย่าให้มันเกิน โดยวัตถุโดยสิ่งของนั้นก็อย่าให้มันเกิน อย่าต้องกินเกินจนถึงขนาดว่ามีมือหนึ่งมีราคาตั้งพัน ตั้งหมื่น คนบ้าอะไรก็ไม่รู้ที่ มันกินอาหารมือหนึ่งมีราคาตั้งพัน ตั้งหลายหมื่น ไม่มีภาษาที่จะใช้สำหรับคนชนิดนี้ จะเรียกว่าคนบ้าก็ยังน้อยเกินไป แต่คนบ้าก็ไม่มีโอกาสกินอาหารตั้งพัน ตั้งหมื่น

เราจะต้องระวังให้ดีอย่าให้กิเลสความเห็นแก่ตัวนำไปในส่วนนี้คือกินเกิน อยากจะระบุไปยังเครื่องชुरส สิ่งปรุงแต่งชुरสทั้งหลายมันทำให้กินเกิน เดียวนี้เขามีการกระทำอย่างนั้นอย่างนี้ร้องเพลงบ้างอะไรบ้างอะไรกันก็ไม่รู้ ที่ทำให้คนมันกินเกินกว่าที่จำเป็น ไปดูร้านอาหารพวกนี้

ศัตรูอันร้ายกาจก็คือเครื่องชुरสที่ทำให้คนกินเกินกว่าธรรมดาที่ควรจะมีกิน ไม่ต้องอธิบายก็คงจะรู้กันได้แล้วมั้ง เสียเวลาอธิบายแล้วมั้งว่าถ้าใส่เครื่องชुरสลงไปมันกินมากกว่าที่ไม่ได้ใส่ใช่ไหม กินกล้วยเดี่ยว กินข้าวต้มกินอะไรก็ตาม คุณก็เคยกินกันมาแล้วทั้งนั้นไปใส่สิ่งชुरสเข้ามันกินมากกว่า

เพราะฉะนั้นอยากจะระบุว่าน้ำจิ้มรสต่างๆ ถ้วยเล็กๆๆ น้ำจิ้มบนโต๊ะตั้งยี่สิบสามสิบชนิดนั้นแหละมันเป็นเรื่องบ้า คือทำให้กินเกินที่ควรจะมีกิน คือถ้าเรามองไปทางหนึ่งมันเป็นอันตราย เหมือนกะเสื่อที่มันจะกัดคุณจะทำลายให้วินาศ เจ้าของร้านเขาเอามาหลอกให้คนมันกินมาก เขาจึงกล้าลงทุนในส่วนที่เป็นพวกแต่งรส ชुरส เช่น

น้ำจิ้มทั้งหลาย เป็นต้น คนลูกค้ำมันก็โง่มันก็กิน กิน กิน
เข้าไปตามทีลื่นมันจะอร่อย มันจึงเป็นเรื่องกินกิน

เราอย่าไปหลงสิ่งชुरสทั้งหลายซึ่งมันทำให้กินกิน
เอาตามธรรมดาสามัญตัดคำว่าอร่อยออกไปเสียก็ได้ **อย่า
กินเพื่ออร่อยแต่ว่ากินเพื่อให้ความถูกต้องในการมี
ชีวิตอยู่** แต่มันก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นบางครั้งมันก็จะรู้สึกอร่อย
บ้างแต่เราก็อย่าไปหลงในความอร่อย มีความรู้สึกอยู่แต่
ว่าอย่างนี้เขาเรียกว่ารสอร่อย แต่ถ้าเราไปหลงกับมันแล้ว
เราก็จะแตก จะเป็นโลกที่แตกคือมีจิตใจที่มันแตกสลาย
ไม่มีธรรมะ มันเป็นโลกที่ต้องแตกเกินไป ของกินเล่นก็
มันกิน ก็ไปนึกดูเอาเองเช่นว่า น้ำอัดลมนี้กินใหม่ถ้าเห็น
ว่ามันกินสำหรับเราก็หยุดเสียดีกว่า น้ำแข็งมันกินใหม่
ถ้ากินก็หยุดเสียดีกว่า บางคนคงจะไม่ยอม ยังติดใจอยู่
ในใจจนวันนี้

เมื่อหลายเดือนมาแล้วพวก ซิสเตอร์โรงเรียน
คาทอลิกหลายคนมาพักที่นี่ มาขอความรู้เรื่องศีลธรรม
และวิธีสอนศีลธรรม มีคนเอาน้ำอัดลมมาเลี้ยงไม่กินสัก
คนเดียว พวกซิสเตอร์นี้ไม่ยอมกินน้ำอัดลมสักคนเดียว

บอกว่าส่วนเกิน แล้วก็อ้างอาตมาพูดว่า อาตมาจัดว่ามันเป็นส่วนเกิน เขาไม่ยอมกินน้ำอัดลมที่คนเอามาให้ยอมเสียมรรยาท นี่มันยังติดใจอยู่จนบัดนี้

ทีนี้พวกคุณจะเป็นอย่างนั้นได้ไหม ถ้าใครเอาน้ำอัดลมมาเลี้ยงแล้วบอกว่ามันเป็นส่วนเกินขอภัยเถอะ อันนี้จะทำได้ไหม นี่เรามันไม่รู้เอาเสียเลยว่าอะไรเป็นส่วนเกิน อะไรเป็นส่วนพอดี มันก็ชวนกันส่งเสริมตามที่ต้องการ ความนิยม อะไรมันทำไป มันก็มีเกินมาก

เดี๋ยวนี้ไปดูน้ำอัดลมมันผลิตขึ้นมาเป็นสิบล้าน ร้อยล้าน ทั้งโลกก็เป็นพันล้าน หมื่นล้าน เฉพาะน้ำอัดลมอย่างเดียว แล้วไม่กินมันก็ไม่มีการตาย ทำงานอันนี้ขึ้นมาเป็นมูลค่าตั้งร้อยล้าน พันล้าน มันยุ่งสักเท่าไร โลกนี้มันยุ่งสักเท่าไร แล้วมันเปลืองเป็นอะไรไปสักเท่าไร

หมอคนหนึ่งนั้นแนะนำอาตมาว่าอย่าไปกินมัน ในน้ำอัดลมนั้นมันมีน้ำตาลให้แคลอรีเพื่อความอ้วนมาก เท่ากับข้าวสุกจานพูนๆ จานหนึ่งที่เดียว ถ้าอาจารย์ไม่กินข้าวสุกแต่ไปกินน้ำอัดลมขวดหนึ่งเท่ากับกินข้าวสุกจานพูนๆ ที่เดียว ก็ยังลั้งเลอยู่เนี่ย บางทีก็ปฏิบัติได้ บางที

ก็ปฏิบัติไม่ได้ แต่ก็ระวังอยู่เสมอที่จะไม่ให้กลายเป็นเรื่อง
ประจำไปเป็นส่วนเกิน ถ้าน้ำอัดลมเกินหยุดเสีย น้ำแข็ง
เกินหยุดเสีย เป็นเรื่องชักชวนว่าช่วยตัวเองอย่าให้มันมี
เรื่องส่วนเกิน

กินเหล้า คนกินเหล้านี้ไม่รู้กินทำไมอธิบายไม่ถูก
จะว่าเป็นอาหารหรืออะไรก็บอกไม่ถูก แต่มันก็มีการกิน
เรียกว่าเป็นการกินเหมือนกัน ถ้าเกินก็หยุดเสีย ครูคน
ไหนกินเหล้าก็พิจารณาดูให้ดี ถ้ามันเกินแล้วก็หยุดเสีย
สูบบุหรี่ก็เป็นการกินชนิดหนึ่งเหมือนกันเกินหรือไม่เกิน
ไปคิดดู ถ้าเกินก็หยุดเสีย เพียงแต่หยุดเหล้ากับบุหรี่เสีย
สองอย่างเท่านั้น ข้าราชการชั้นผู้น้อยจะมีเงินเดือนพอใช้
นี้ข้าราชการผู้น้อยดิ้นรนกันนักหนาว่าเงินเดือนไม่พอใช้

อาตมาบอกให้หยุดเหล้ากับบุหรี่สองอย่างนี้เงิน
เดือนจะเริ่มพอใช้ แล้วหยุดอะไรหลายอย่างในบ้านเรือน
เสียเงินเดือนจะเหลือใช้ ถ้าว่ทุกคนในประเทศไทยหยุด
เรื่องส่วนเกินแล้วประเทศชาติก็จะมีการเงินที่ดีคือจะ
ไม่เสียดุลการค้ำให้อยู่ตั้งหมิ่นๆ ล้านอย่างที่เขาว่ากัน
ดุลการค้ำที่เสียไปส่วนใหญ่เป็นเรื่องของส่วนเกิน เอาไป

ชื่อของที่มันเกินจำเป็น มากิน มาใช้ มามีอะไรกันซึ่งล้วน แต่แพงๆ ทั้งนั้นจากต่างประเทศ

ประเทศที่เขามผลิตอะไรแปลกๆ สวยๆ นั้นเขาทำเงินได้มาก ทำให้คนที่หลงส่วนเกินไปซื้อหาเอามาแล้วก็เสียเปรียบดุลการค้ากับประเทศเหล่านั้น อย่ากินเกิน อย่าใช้เกิน อย่างนุงห่มเกิน ประเทศชาติก็จะไม่มีเสียดุลการค้าอีกต่อไปนี้ เรื่องมันนิดเดียวเท่านั้นมันก็ทำไม่ได้ นี่ยังยอมเสียดุลการค้าแล้วก็ไปหาทางออกอย่างอื่น ซึ่งมันยุ่งยากลำบากมากขึ้นไปอีก

ฉะนั้นอย่าเอาส่วนเกินในข้อที่ ๑ ก็คือเรื่องอย่ากินเกิน ข้อที่ ๒ ก็เรียกว่าอย่าให้มีการเกินในเรื่องการนุงห่ม เดี่ยวนี้ใส่เสื้อสีลวดลายต่างๆ กันเหมือนกับประกวดแบบเสื้อ ดูทุกคนหลายๆ คนทั้งผู้หญิงผู้ชายทำไมจะต้องใส่เสื้อสีมีดอกไม้ลายซึ่งมันต้องแพงในส่วนนั้น ถ้าเสื้อของเราเป็นธรรมดาผ้าก็หนาและก็ทนด้วย แล้วก็ไม่ต้องจ้างทำดอกทำลายมันก็ต้องถูกลงมา มันก็ใช้เงินน้อยลงมา ถ้าแม้แต่ใส่เสื้อสีต่างๆ กัน เป็นผีเสื้ออยู่อย่างนี้แล้วไม่มีทางที่จะสู้คอมมิวนิสต์ เพราะคอมมิวนิสต์เขาไม่นิยมอย่างนี้

ที่คนเขาเข้าไปเมืองจีนเขากลับมาเล่าให้ฟัง เขาเห็นภาพยนตร์ที่เขาถ่ายมา คนเมืองจีนแม้แต่เด็กๆ มันก็ยังไม่ใส่เสื้อผ้าธรรมดาเสียเลย สีสันๆ สีไม่ต้องเปลืองลำบากเรื่องทำเป็นดอกเป็นดวง มันจึงเข้มแข็ง ถ้าเราไปมั่วใส่เสื้อผ้าสวยๆ สีต่างๆ เวบๆ วาบๆ เป็นผีเสื้ออยู่อย่างนี้จะไปสู้มันยังงี้ได้ ทำไมไม่คิดดูบ้าง ตั้งความคิดกันขึ้นมาเป็นกลุ่ม เป็นก้อน เป็นสมาคม อย่าใช้เครื่องนุ่งห่มที่เป็นส่วนเกินเลย ก็จะช่วยให้เงินเดือนพอใช้ขึ้นมาได้เหมือนกัน หรือว่ายังไม่ได้เงินเดือนก็จะมีรายจ่ายน้อยลงมันจะไม่ลำบาก เอาละ ข้อนี้ไม่ต้องพูดมาก ว่าอย่าใช้เครื่องนุ่งห่มที่มันเป็นเรื่องส่วนเกินใช้แต่ที่จำเป็น

ที่นี้มันเลยไปถึงการประดับประดา ตกแต่งสวยงามอย่างอื่นก็รวมอยู่ในข้อนี้ด้วย ถือศีลอุโบสถข้อ ๗ นั้นจะ คีตะ วาทิตะ วิสุกะ ทัสสะนะ มาลา คันธะ วิเลปะนะ ธารณะ มัณฑนะ วิภูสะนะ—เว้นจากสิ่งเหล่านี้ เว้นการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม เต้นรำ ดัดสีตีเป่าอะไรก็ตาม กระทั่งว่า การลูบ การทา การประดับประดา ตกแต่ง ซึ่งล้วนแต่เกินจำเป็น ไม่จำเป็นสำหรับคน นี้เรา

ก็ยังชอบกันทั้งทำเองก็มี ไปขอบคุณก็มี มันเป็นเรื่องที่ไม่รู้จักว่าอะไรเป็นอะไรมันทำให้เกิน

เรื่องเต๋นรำที่ว่าเหมือนอาการของคนบ้า เรื่องร้องเพลงอาการเหมือนคนร้องไห้ หัวเราะอาการของเด็กก่อนนี่เป็นพุทธภาษิตที่มีอยู่ในพระบาลี มีคนเอาไปเขียนเมื่อแต่งหนังสือเรื่องกามนิต ที่จริงมันเป็นของที่มีอยู่ในพระคัมภีร์ ทำไมเราไม่เห็นว่าการเต๋นรำเป็นอาการของคนบ้าบ้างล่ะ ทำไมยังนิยมตนเองหรือดูเขาเต๋นอยู่มันเกินหรือไม่เกิน ถ้าว่าเข้าสมาคมไม่ได้มันก็หมายความว่าเข้าสมาคมของคนเกินไม่ได้ มันเป็นสมาคมของคนพอดีก็ได้ ทำไมจะต้องไปเห็นแก่สมาคมของคนเกิน ฉะนั้นไปคิดเอาเองอย่าให้มันมีเกินเรื่องอย่างนี้

ที่นี้ก็มาถึงที่อยู่ที่อยู่อาศัยเครื่องใช้ไม้สอย คือลู่โอบสถข้อ ๘ *อย่านั่งอย่านอนบนที่นอนอันสูงใหญ่* นี่หมายถึงบ้านเรือนและเครื่องใช้ไม้สอยทั่วไป อย่าไปเอาอย่างเขาเลย มันมีบ้านอย่างนี้อยู่แล้วมันอยากจะเปลี่ยนบ้านอื่นเป็นแพงขึ้นไป มีบ้านราคาแสนมันอยากมีราคาล้าน มีราคาล้านอยู่แล้วมันอยากเปลี่ยนเป็นราคา

หลายล้าน มันมีรถยนต์ราคาแสนอยู่แล้วมันอยากซื้อ
รถยนต์ราคาสองแสน สามแสน มันเปลี่ยนรถยนต์
เรื่อยไป มันเปลี่ยนเครื่องใช้ไม้สอยในบ้านในเรือนอยู่
เสมอ นี่มันผิดศีลข้อนี้ ไปพยายามชำระดูให้ดีกว่าในบ้าน
เราเครื่องใช้ไม้สอยของเราอะไรอย่าให้มีส่วนที่มันเกิน
ให้มีเหตุผลสำหรับจะมี สำหรับจะใช้แล้วก็จะเรียกว่า
ไม่เกิน

เครื่องหยูกยานั้นก็จะไม่ต้องพูดเพราะว่าไม่มี
ใครชอบกินยาอยู่แล้ว แต่มันก็ยังมียาชนิดที่คนอ่อนแอ
เลือกกินแต่ที่กินง่าย ขมสักหน่อยก็ไม่กิน แล้วไม่ค่อยได้
ประโยชน์ ก็ขอให้ถือว่าเรามันไปเห็นแก่ส่วนเกินเหมือน
กัน จะกินยาหวานๆ ซึ่งมันต้องแพงกว่ายาขมๆ แล้ว
มันไม่มีการเกินในเรื่องเหล่านี้ก็แปลว่าไม่ทำไปตามเห็น
แก่ตัวคือกิเลส ไม่เห็นแก่กิเลส ก็คือไม่เห็นแก่ตัวมันก็ไม่
เห็นแก่ตัวก็ไม่ทำอะไรผิดพลาดไปในทางเกิน รุกล้ำไปใน
ขอบเขตของผู้อื่น

สิ่งที่ไม่เกินสำหรับการเป็นอยู่แต่เราเอาไว้มาก
เกินจนคนอื่นขาดแคลนนี้ ก็เรียกว่าทำให้โลกนี้เดือด

ร้อน พวกนายทุนเอาอะไรไว้มากเกินคนจนมันก็เดือดร้อน ถ้าอย่าเอาไว้มากเกินมันก็เพื่อแบ่งกันไปได้ จึงมีความมุ่งหมายที่จัดโลกกันอยู่แล้วในปัจจุบันนี้ จัดอย่าให้มีใครเอาส่วนเกินควบคุมไว้ อย่าให้มีใครเอาส่วนเกินที่เรียกว่าสังคมนิยม ถ้ามันจัดถูกต้องมันก็ดี ถ้ามันจัดถูกต้องมันต้องประกอบไปด้วยธรรมะ อาตมาจึงพูดถึง**ธรรมิกสังคมนิยม-สังคมนิยมที่ประกอบอยู่ด้วยธรรมะ**มันจะเป็นไปได้ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วมันจะแฝงการเอาเปรียบผู้อื่น หรือการเอาส่วนเกินไว้ในรูปใดรูปหนึ่งใช้ไม่ได้

ศาสนาทุกศาสนามีวิญญูญาณเป็นสังคมนิยม ควบคุมความเสมอภาค อย่างคำว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เราจึงเห็นแก่ผู้อื่น นี่ข้อที่ ๓ อย่าเอาส่วนเกิน ข้อที่ ๑ ให้เห็นทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ข้อที่ ๒ อย่าเห็นแก่ตัว ข้อที่ ๓ อย่าเอาส่วนเกิน

บังคับความรู้สึกที่เป็นกิเลส

ข้อที่ ๔. อยากรจะพูดว่า**บังคับความรู้สึก** ทุกอย่างจะเป็นไปไม่ได้ถ้าคนเราไม่บังคับความรู้สึก ทุกอย่างที่

เป็นไปในทางดี เป็นไปในทางสงบ เป็นไปในทางถูกต้อง เป็นไปในทางที่จะแก้ปัญหาได้นั้น มันจะเป็นไปไม่ได้ถ้าเราไม่บังคับความรู้สึก เราทุกคนต้องบังคับความรู้สึกที่เป็นกิเลส มันก็จะเกิดความรู้สึกที่ว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ขึ้นมา ถ้าเราไม่บังคับความรู้สึกเราก็จะเห็นแต่ตัวกู ของกู ไม่รู้ไม่ซึ่กับคนอื่น เมื่อเห็นแก่ประโยชน์ตนแล้ว ก็ไม่รู้สึกว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย

เราต้องบังคับความรู้สึกมันจึงจะรักษาหลักธรรมะไว้ได้ ไม่ว่าจะระดับจะต้องบังคับความรู้สึกให้ประพฤติธรรมะให้จนได้ ก็ไม่เห็นแก่ตัว ก็ไม่เอาส่วนเกิน อยากดูหนึ่งเหมือนกับใจจะขาด เอ้า ก็ลองไปดู แล้วก็บังคับความรู้สึกได้หรือไม่และในที่สุดต้องไปดูหรือว่าไม่ได้ไปดู อยากจะกินจะเล่นจะเที่ยวอะไรอย่างใจจะขาดแล้วไม่บังคับความรู้สึก แล้วมันก็ต้องทำ

ลองบังคับความรู้สึกดูบ้างมันจะเป็นอย่างไร มันก็ต้องต่อสู้กันอย่างเรียกว่ายากที่สุด เขาเรียกว่าสงครามในจิต การรบในจิตนี้มันยาก มันสูง มันเหนือการรบไหนๆ **หมด** บังคับความรู้สึกให้ชนะแก่ความรู้สึกฝ่ายต่ำ ให้

ความรู้สึกฝ่ายธรรมะชนะความรู้สึกฝ่ายโลกก็เรียกว่าไม่มี
แต่ก ไม่มีคามผิตพลาต ไม่มีคามแตกกระจาย นับตั้งแต่
ว่าจะศึกษาเล่าเรียน จะทำการทำงาน จะทำอะไรก็ให้มัน
อยู่ในความควบคุมของความรู้สึก เราบังคับความรู้สึกได้

การบังคับตัวเองนี้สมัยก่อนได้ยีนมาก สมัยอาตมา
เป็นเด็กๆ ได้ยีนคำว่าบังคับตัวเอง บังคับตัวเอง พุดกัน
เกร่อไปหมด ในหนังสือหนังหากี้มีทั่วไปมากที่สุด เดี่ยว
นี้ในหนังสือหนังหากี้แทบจะไม่มี ที่จะพุดอยู่ที่ปากของ
คนก็ยิ่งจะไม่มีไม่ได้ยีน นี้บอกตามความรู้สึกส่วนตัวที่
สังเกตเห็นที่รู้สึกมันเป็นอย่างนี้ ก็แปลว่าคนสมัยนี้มัน
บังคับความรู้สึกน้อยลง หรือนิยมการไม่บังคับความรู้สึก
เป็นการศึกษาที่บ้าบอที่สุดถ้าสอนให้คนไม่บังคับความ
รู้สึก เป็นประชาธิปไตยเลยเถิด ไม่บังคับความรู้สึก

ในการเรียนอย่างโลกๆ ก็ดี ในการเรียนอย่าง
ธรรมะปฏิบัติธรรมะก็ดี ขึ้นอยู่กับการบังคับความรู้สึก
ทั้งนั้น ขอให้ถือเป็นเรื่องสำคัญ ที่เสียหายทุกเรื่อง ทุก
ราย ทุกกรณี เกิดจากการไม่บังคับความรู้สึกเป็นจุดแรก
แล้วมันก็ลุกลามไปจนเป็นเรื่องใหญ่โต เป็นเพราะการ

ไม่บังคับความรู้สึกของคนเพียงคนเดียวเท่านั้นแหละ
สุดท้ายลูกถามใหญ่โตเสียหายทั่วประเทศทั่วโลกก็ได้

หลักพระศาสนาทุกศาสนาจึงมีตรงกันหมดอีก
ในข้อนี้คือทำให้ทุกคนบังคับความรู้สึก ทุกศาสนาสอน
ให้เห็นว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกศาสนา
สอนให้ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ให้เอาส่วนเกิน ทุกศาสนาสอนให้
บังคับความรู้สึก บังคับความรู้สึกนี่จะเป็นเครื่องมือรวม
รวบยอดให้ปฏิบัติหลักอื่นๆ ทั้งหมดได้

ศึกษาศาสตร์เพื่อควบคุมศิลปศาสตร์ที่ส่ง เสริมกิเลส

ข้อ ๕. ขอเพียงว่าให้ศึกษาระมะนั้นเอง ไม่เช่นนั้น
นั้นจะบังคับความรู้สึกไปไม่ถูก ข้อที่ ๕. ให้มีการศึกษา
ส่วนธรรมศาสตร์ มีการศึกษาส่วนธรรมศาสตร์ ที่พวก
คุณมียู่เดี๋ยวนี้ขอประณามว่าเป็นเรื่องศิลปศาสตร์ทั้งนั้น
แหละ เพราะในโรงเรียนของพวกคุณมันสอนกันแต่เรื่อง
ศิลปศาสตร์ หนังสือหนังสือหาวิชาชีววิทยาอะไร ปริญญา
ยาวเป็นหางเท่าไรรก็มิแต่วิชาศิลปศาสตร์เพื่ออาชีพ

เพื่อดำรงอยู่ในโลก ไม่มีธรรมศาสตร์คือไม่มีเรื่องศาสนา
นั่นเอง

ต้องหาความรู้ส่วนธรรมศาสตร์ที่จะมาควบคุม
ศิลปศาสตร์นี้ให้มันถูกต้อง ศิลปศาสตร์นี้มันส่งเสริม
กิเลส ถ้าไม่มีธรรมศาสตร์มาควบคุมมันจะกลายเป็น
กิเลสไปหมด หรือแม้แต่เมื่อจะศึกษาศิลปศาสตร์นั้น
แหละมันมีความทุกข์มีปัญหายุ่งยากเกิดขึ้น ต้องเอา
ธรรมศาสตร์มาแก้ คนมันขี้เกียจมันเหลวไหลในการศึกษา
เล่าเรียน นั่นปัญหาทางศิลปศาสตร์มันเกิดขึ้นอย่างนั้น ก็
ต้องเอาธรรมะมาแก้ให้มันเห็นแก่ความดี ให้มันบังคับตัว
เอง ให้มันเล่าเรียนไปให้สำเร็จ หรือถ้ามีความทุกข์อย่าง
อื่นเกิดขึ้น อย่างเช่น สอบไล่ตก หรืออะไรสูญหายเสีย
หายมันก็ต้องมีความรู้ส่วนธรรมศาสตร์มาช่วยแก้อย่าให้
มันเป็นบ้า ไม่อย่างนั้นมันอาจจะไปกระโดดน้ำตาย หรือ
มันจะอยู่เป็นคนบ้า

ทุกคนอยู่ในโลกนี้จะต้องมีปัญหาเกี่ยวกับ
ธรรมชาติ คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความ
ตาย เป็นต้น ซึ่งในโลกนี้มันจะต้องมีอย่างนี้ ความรู้ทาง

ศิลปศาสตร์มันช่วยไม่ได้ ให้มีปริญญายาวเป็นหางอย่างไร มันก็ช่วยไม่ได้ ก็ต้องไปเอาความรู้ส่วนธรรมศาสตร์ ของ พระศาสนา ของพระศาสดา มาสำหรับจะแก้ปัญหาล้วนนี้

เพราะฉะนั้นขอให้เรามีความรู้ส่วนธรรมศาสตร์ เป็นคู่กันกับความรู้ส่วนศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์นี้ต้อง เป็นธรรมะจริงอย่างที่ว่ามานี้ แล้วว่า**ธรรมะคือธรรมชาติ ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ ธรรมะคือหน้าที่ตาม ธรรมชาติ ธรรมะคือผลที่ได้จากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ** อย่างนี้เราเรียกว่าธรรมศาสตร์ในที่นี้ ไม่ใช่ธรรมศาสตร์ที่ ทำพระจันทร์นั้นไม่รับรองแม้ว่ามันจะเหมือนกันก็ตามใจ

แต่นี้เราหมายถึงธรรมศาสตร์พระศาสดาแห่ง พระศาสนาทั้งหลายที่ล้วนแต่สอนอย่างที่ว่ามาแล้ว ให้ มีความรู้ถูกต้องเพียงพอที่เรียกว่าสัมมาทิฐิ มีความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิด ความเห็นอะไรมันถูกต้องไปหมด นี่คือธรรมศาสตร์ในที่นี้ ก็จะพอแล้วไหม พูดอีกเท่าไรก็ไม่รู้จักหมดว่า ให้มีหลักที่ว่าทุกคนเป็น เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วว่าอย่าเห็นแก่ตัว แล้วว่า อย่าเอาส่วนเกิน แล้วว่าบังคับความรู้สึก แล้วว่าต้อง

มีธรรมศาสตร์เป็นคู่กันกับศิลปศาสตร์นี้เรียกว่าหลัก
รากฐานของธรรมะและศีลธรรมไปใคร่ครวญดูให้ดี แล้ว
หาทางปฏิบัติให้ได้ ถ้าบังคับตัวเองได้มันก็ปฏิบัติได้เป็น
แน่นอน

ส่วนที่จะไปสอนผู้อื่นอย่างไรนั้นก็ก็เป็นหน้าที่ของ
ครูที่มีวิชาครูไปหาวิธีเอาเอง ทำให้ผู้อื่นมีศีลธรรมและ
มีธรรมะ แต่วามันจะทำไม่ได้ถ้าเราไม่มีเองเสียก่อน เรา
ต้องมีศีลธรรมธรรมะเองเสียก่อน จึงจะไปหาวิธีทำให้ผู้
อื่นมีได้

จึงรีบปรับปรุงตัวเองให้มีศีลธรรมมีธรรมะกัน
เสียก่อน ก็ไปช่วยกันชี้แจงสั่งสอน ช่วยกันส่งเสริมคือตั้ง
หน่วย ตั้งสโมสร ตั้งสมาคม ตั้งอะไรก็ตามที่มันเป็นกลุ่ม
เป็นก้อนขึ้นมา สำหรับรักษาอุดมคติอันนี้แล้วก็ปฏิบัติ
ให้มันมากออกไป มากออกไป เราก็จะได้ชื่อว่าทำสิ่งที่
ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะทำ แล้วก็อาจจะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่
มนุษย์ควรจะได้ โดยอาศัยคำคำเดียวสำหรับแก้ปัญหา
ทั้งปวงคือคำว่าธรรม นี่สรุปความหมายของคำว่าธรรม
ได้อย่างนี้ ส่วนที่อาตมาจะกล่าวตอนเริ่มเรื่องนี้ก็พอแล้ว

นี่ก็ขอให้ท่านทั้งหลายไปคิดดู ถ้ามีเรื่องสงสัย
โต้ถามกัน ต่อไปนี่ก็จะให้เป็นการอธิบายหรือซักถาม
ตรงนี้ศักดิ์สิทธิ์นะมานั่งแล้วปัญหาไม่ค่อยมี ไม่ใช่เพิ่งพูด
เดี๋ยวนี้ มันมีหลายคนแล้วพอมีธุระอะไรจะมาถามปัญหา
ถามว่าอย่างไร ปัญหาหายไปไหนหมดแล้วไม่รู้ พอมานั่ง
ตรงนี้จะถามปัญหาปัญหาหายไปไหนหมดแล้วก็ไม่รู้ เคย
มีมาแล้วแต่หลัง คุณมีปัญหาอะไรเข้ามา

คำถาม นมัสการพระอาจารย์ที่เคารพ อยากจะให้
ท่านช่วยขยายความเกี่ยวกับวิธีสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ด้วยค่ะ

พุทธทาสภิกขุ อ้อ สอนศีลธรรมในโรงเรียน เขา
พูดกันหลายหนหลายแห่งแล้ว เป็นเรื่องของคุณวรศักดิ์
ไม่ใช่เรื่องอาตมา เทียบประชุมกันที่นั่นที่นี้ หรือจะหลายๆ
จังหวัดเต็มทีแล้ว เรียกครูสอนมาประชุมสอนศีลธรรม
และวิธีสอนศีลธรรม อาตมาไม่ค่อยได้หยิบปัญหานี้ขึ้นมา
คิดนี่นัก เพราะมันไม่ค่อยเกี่ยวกันมันก็เลย นี่ก็ค่อย
ออกว่าในโรงเรียนสอนกันแต่วิชาส่วนที่เป็นศิลปศาสตร์

คือให้รู้ ให้ฉลาด ให้สามารถ กระทั่งประกอบอาชีพได้ดี
เลิศมันก็จะบเรื่องของศิลปศาสตร์

ส่วนเรื่องของธรรมศาสตร์ คือให้เด็กมีนับตั้งแต่มี
มรรยาทดี มีอัธยาศัยดี มีศีลธรรม มันยังขาดอยู่ มันจึง
เห็นว่าตกลมาถึงยุคนี้สมัยนี้ควรจะสนใจเพิ่มส่วนนี้แหละ
ขึ้น เพิ่มส่วนที่เป็นธรรมศาสตร์ก็ที่เราเรียกว่าศีลธรรม ในที่
นี้ถ้ามันอยู่ที่วงการที่มีอำนาจ เช่น รัฐบาลหรือกระทรวง
หรืออะไรก็ตามที่มีอำนาจ ถ้าเขาไม่ได้สั่งหรือไม่ได้เปิด
โอกาสพวกครูก็คงทำไม่ได้ คือไม่มีเวลาในตารางสอนบ้าง
แล้วก็ไม่ใช่เรื่องที่เขาต้องการบ้าง มันก็ทำไม่ได้ เพราะ
ฉะนั้นถ้ามันไม่มีอุปสรรคเหล่านี้แล้วมันก็คงจะทำได้ตาม
สมควร

จัดให้เด็กเรียนเรื่องอะไรถ้ามันไม่ตรงกับหลักสูตร
ของกระทรวงก็ไม่มีเด็กไหนเรียนหรือไม่บังคับให้เรียนได้
เราจะอบรมให้ปฏิบัติอย่างไรถ้ามันไม่อยู่ในความต้องการ
ของกระทรวงมันก็ทำไม่ได้ มันจะอยู่อย่างนี้เสียมากกว่า
ปัญหาแรกมันก็ต้องทำให้วงการที่ทรงอำนาจนั้นเขา
เอาด้วย

ทีนี้ก็สอนไปอย่างนี้อบรมไปอย่างนี้ ให้มันเกิดความรู้สึกอย่างนี้ เกิดการปฏิบัติประพฤติกระทำกันอย่างนี้ ให้ได้กๆ เขารักเพื่อนมนุษย์ เขาจะต้องประพฤติปฏิบัติอยู่เสมอในการที่จะเป็นคนไม่ใจแคบ ใจจืด หรือดูตาย เขาต้องรักเพื่อน เขาต้องช่วยเพื่อน ถ้าเขามีสตางค์บาทหนึ่งก็ควรจะให้เพื่อนคนที่ไม่มีสักห้าสตางค์ อย่างนี้เป็นต้น เพาะนิสัยเขาจะไม่ดูตาย จะไม่กินอะไรในเมื่อยังไม่ได้ชวนเพื่อนกิน

ข้อนี้แต่โบราณเขาสอนอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่ต้องสอนในโรงเรียนก็ได้ คนก็ถือหลักที่ว่า มันต้องชวนเพื่อนกิน ต้องให้เพื่อนได้กินด้วย จนเกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี จนกระทั่งกลายเป็นลัทธิ ลัทธิ ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาถือว่าถ้ายังไม่ได้ให้ผู้อื่นกินแล้ว ไม่ยอมกิน ถ้าไม่มีแขกมาเขาก็ให้นก ให้กา ให้ไก่ ให้อะไรกิน ถ้าไม่มีนก ไก่ กา ที่ไหนจะมากิน เขาก็หีบวางไว้ข้างๆ หน้อยหนึ่งไว้ให้มดมันกิน ถ้ามดได้กินแล้วก็ได้ชื่อว่าเรา ได้ประพฤติปฏิบัติธรรมะข้อนี้แล้ว แล้วเราจึงจะกิน มันถึงขนาดนี้

เราจะทำได้โรงเรียนหรือไม่ก็ไปลองคิดดู หรือว่าจะสอนให้คนเขารักผู้อื่น เห็นแก่ผู้อื่น เอาใจใส่แก่ผู้อื่นถึงขนาดนี้ มันอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ให้เด็กๆ เขามีจิตใจอย่างนี้ เดียวนี้มันก็หายไป จนหาดูไม่ค่อยจะได้ จะมาปลูกฝังขึ้นมาใหม่ในโรงเรียนมันก็คงจะเป็นงานใหญ่ เป็นงานหนักเหมือนกัน ก็ไปหาทางเอาเองว่าจะทำให้เด็กเขารู้สึกว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เราไม่เห็นแก่ตัว เราไม่เอาส่วนเกิน เราบังคับความรู้สึก เรามีจิตใจที่ละเอียดประณีต มีธรรมะ

หัวข้อศีลธรรมแจกเป็นข้อๆ มีมากมายหลายสิบข้อ แจกเป็นหมวดๆ ก็หลายหมวดเหมือนกัน แต่ละหมวดก็ไปพิจารณาดูว่าทำอย่างไรจะให้เด็กเกิดความรู้สึกอันนี้ขึ้นมา มันจะไปติดตรงที่ว่ามันไม่มีในหลักสูตรมันก็ทำไม่ได้ เดียวนี้ก็ได้ยินว่าเขาจะมีหลักสูตรกันขึ้นมาแล้ว ก็ไปพิจารณาดูตามหลักสูตร ทำอย่างไรให้เด็กเกิดเมตตา กรุณา ทำอย่างไรให้เด็กซื่อสัตย์สุจริต ทำอย่างไรให้เด็กเขากตัญญูกตเวทิต ทำอย่างไรให้เด็กเขาอดกลั้นอดทน ตามลำดับนั้นเถอะไปคิดดูเถอะ

สมัยก่อนอ่านหนังสือธรรมจริยาที่ผู้แต่ง
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ฯ พระนิติศาสตร์ไพศาล ครั้งกระนั้น
เอาธรรมะแต่ละข้อๆ เหล่านี้มาทำเป็นบทเรียนบทหนึ่งๆ
ประกอบด้วยนิทานเรื่องหนึ่งตามวิธีทางศาสนา เคยอ่าน
เคยเรียนเมื่อเด็กๆ ยังจำได้อยู่จนบัดนี้ บางเรื่องก็มุ่งเรื่อง
กตัญญู บางเรื่องก็มุ่งซื่อสัตย์ บางเรื่องก็มุ่งอดกลั้นอดทน
ไปหาคุณเอง เดียวนี้เขาก็ไม่ใช่ในโรงเรียนเสียแล้ว เอามา
อ่านดูเพื่อจะได้พบวิธี แทนที่จะสอนศีลธรรมในโรงเรียน

หนังสือบทเรียนสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียน ที่เขา
ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษสมัยห้าหกสิบปีมาแล้ว ซึ่งเข้าใจ
ว่าเดี๋ยวนี้ก็คงไม่ใช่แล้วเหมือนประเทศไทยเราเหมือนกัน
ที่ยกเลิกหนังสือธรรมจริยา เข้าใจว่าในประเทศอังกฤษก็
คงจะได้ยกเลิกหนังสือชุดที่เรียกว่ารอยัลรีดเดอร์ไปแล้ว
แต่เมื่ออาตมาเด็กๆ มันยังมีอยู่มันยังมีขายอยู่ โรงเรียน
คริสเตียนอัญสัมชัญเขาสั่งหนังสือนี้มาใช้สอนนักเรียน ยัง
หาซื้อได้ในร้านหนังสือในกรุงเทพฯ

รอยัลรีดเดอร์เป็นหนังสือสอนอ่าน เป็นหนังสือ
เรียนในโรงเรียน แต่จะมีทุกบทที่จบลงด้วยคำว่าทั้งหมด

น้ำมันเป็นไปตามอำนาจของพระเจ้าไม่ว่าเรื่องอะไร ไม่ว่าจะเรื่องนิทาน นิยาย ทำมาหากิน ธรรมชาติก็ดี ไม่ใช่ธรรมชาติก็ดี มันจบลงด้วยคำว่านี้คืออำนาจของพระเจ้า เป็นไปตามอำนาจของพระเจ้า เต็กๆ เขาก็ได้รับการปลุกฝังความเชื่อในพระเจ้าทุกบทเรียน เพราะฉะนั้นจึงเชื่อว่าคนอังกฤษสมัยโน้นกับคนอังกฤษสมัยนี้คงไม่เหมือนกันแล้ว ไม่ต้องพูดถึงนักเรียน แม้แต่หนังสือเรียนคงเปลี่ยนเป็นเรื่องอะไรๆ ก็ปรมาณู อะไรๆ ก็อวกาศไปหมดแล้ว ไม่หยอดทำยบทว่าเป็นเรื่องของพระเจ้า

เราไปพิจารณาดูเถอะว่าจะทำอย่างไร จะสอนศีลธรรมลงไปในชีวิตใจของเด็ก เพราะเดี๋ยวนี๊แบบเรียนมันก็ไปจบลงคำว่าปรมาณูนิวเคลียร์อะไรอวกาศกันไปหมด เป็นเรื่องวัตถุนิยมจัด เมื่อไรวงการที่มีอำนาจเขาปรับหลักสูตรกันใหม่ก็จะง่ายขึ้น มีแบบเรียนที่เหมาะสมที่จะทำให้มีศีลธรรมแล้วครูก็เสียสละประพฤติปฏิบัติให้เด็กดู ทำตัวอย่างให้เด็กดูมันก็จะเป็นไปได้

ส่วนที่จะสอนโดยรายละเอียดว่าหลักธรรมข้อนี้สอนอย่างไร หลักธรรมข้อนี้สอนอย่างไรไม่อยู่ในวิสัยที่

พูดเดี่ยวนี้ได้ ไปเอามาพิจารณาตัวเองแล้วศึกษาหาหรือกัน
ตัวเอง สรุปลงความว่าตอบไม่ได้ ถ้ามปัญหาอื่นเถอะ

คำถาม อันนี้เป็นปัญหาของน้องเขียนใส่เศษ
กระดาษมานะคะท่าน คือข้อที่ว่าอย่าแต่ต้องส่วนเกิน
นั้น ในเมื่อสังคมของเราประกอบด้วยส่วนเกินมากมาย
แล้วเราจะทำตัวอย่างอะไรซึ่งทำให้ตัวของเราเป็นอยู่ใน
สังคมนี้อย่างดีที่สุดน่ะ

พุทธทาสภิกขุ เมื่อตะกี้ก็บอกแล้ว เขามันมีปัญหา
เรื่องสังคม เขากลัวว่าจะเสียสังคม เข้าสังคมไม่ได้ เขาจึง
ไม่เลิกสูบบุหรี่ อย่างนี้เป็นปัญหาที่มีมานานแล้วยังมีอยู่
เดี๋ยวนี้ เขาเลิกสูบบุหรี่ไม่ได้ เพราะว่าเขายังจะต้องเข้า
สังคม เขาต้องกินเหล้า เขาต้องทำอะไรต่างๆ ที่เป็นส่วน
เกิน เป็นเรื่องพูดกันคนละเรื่อง เมื่อเขายังไม่อยากจะทิ้ง
สังคมส่วนเกินเราก็ไม่มีปัญญา เพราะสังคมนั้นเป็นสังคม
ส่วนเกิน เขาไม่อยากจะทิ้งสังคมส่วนเกิน เราก็พูดกับเขา
ไม่รู้เรื่อง

เราจะตั้งสังคมใหม่ที่ไม่เอาส่วนเกิน เรามาช่วยกัน

ตั้งสังคมใหม่ที่ไม่มีส่วนเกิน เราก็จะมีสังคมผู้ที่ไม่เอาส่วนเกินเกิดขึ้น แล้วเราอยู่ในสังคมนี้ก็แล้วกัน เขาว่าไม่กินเหล้าแล้วมันเข้าสังคมไม่ได้ อาตมาจนปัญญา เพราะเขายังอยากจะอยู่ในสังคมเหล้าแล้วจะเลิกให้กินเหล้ายังไง เมื่อเห็นว่ามันเป็นโทษเพราะส่วนเกินเราก็ถอยห่างออกมา ถอยห่างออกมา มาจับกลุ่มกันใหม่ที่ไม่ต้องเป็นทาสของส่วนเกิน มันมีเท่านั้นแหละ เรื่องมันมีเท่านั้น เรื่องมันแก้ตัวด้วยสังคม เอาสังคมมาเป็นหลักอ้างเพื่อแก้ตัว แต่หารู้ไม่ว่าสังคมมันก็มีได้ทั้งสองฝ่าย คือสังคมที่ไม่เอาส่วนเกินกับสังคมที่เอาส่วนเกิน พุดง่าย ๆ ก็คือว่าสังคมที่กินเหล้ากับสังคมที่ไม่กินเหล้ามันมีอยู่ทั้งสองอย่างเลือกเอาที่แล้วก็ แยกสังคมกัน เอ้า มีปัญหาอะไรอีก

คำถาม ผมขอถามสังการท่านอาจารย์ ถามว่าความสุขที่อยู่ในฉานกับความสุขเวทนานั้นมีความหมายที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรครับ

พุทธทาสภิกขุ นี่ถามปัญหาไปสุดโต่งเลย เรื่องฉาน ความสุขในฉานข้อนี้ไม่ยากหรอก ลองทำให้ฉาน

เกิดดู รู้เอง มันไม่ยาก ความสุขทุกชนิดมันเป็นเวทนา
ทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าจะความสุขชนิดไหน จะเป็นความสุขที่
เกิดจากอาหารการกิน ความสุขเกิดจากฉาน จากสมาธิ
หรือความสุขเกิดจากการบรรลุธรรมผลนิพพาน ถ้าเรียก
ว่าความสุขมันเป็นเวทนาทั้งนั้น ถ้าเรารู้สึกว่าเป็นความ
สุขก็เป็นเวทนาทั้งนั้น จะเป็นของจริง ของเท็จ ของลวง
หรืออะไรก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ความสุขในฉานนั้นก็หมายความว่าจิตกำลังเป็น
อิสระ วิเวกจากการรบกวนของกามารมณ์ และบาป
อกุศลอย่างอื่นๆ ช่วงเวลาที่มีฉานหรืออยู่ในฉาน ส่วน
ความสุขอย่างโลกๆ ธรรมดานี้ต้องเป็นเรื่องของความ
เอร็ดอร่อย หรือเอากามารมณ์เข้ามาช่วย หรือเอาบาป
เอาอกุศลอะไรเข้ามาช่วย จึงจะเป็นเป็นความสุขในความ
หมายของชาวบ้านบุดูชน มันก็ต้องมีรสชาติต่างกัน อัน
หนึ่งมันเศร้าหมอง อันหนึ่งมันสะอาด ส่วนความสุขที่เกิด
จากการบรรลุนิพพานนั้นยิ่งไปไกลใหญ่ แต่ตัวความสุขก็
ยังคงเป็นเวทนา หรือไม่มีกิเลสตัณหาบงกชโดยประการ
ใด โดยเด็ดขาด โดยสิ้นเชิง แล้วก็มีสุขชนิดนั้นเป็น

ความสุขอย่างยิ่ง เป็นความสุขสูงสุด เสวยสุขอันเกิดแต่
นิพพาน

ถ้าจะพูดให้ฟังง่ายก็เรียกว่ามันเป็นความสุขที่แท้
จริง ยิ่งขึ้นไปตามลำดับ ที่แรกมันมันก็มีความสุขหลอกๆ
หลอกความรู้สึกทางอายตนะ ทางระบบประสาทอะไร
ไปเรื่อยๆ ไม่จริง เพราะบางอย่างก็เผาผลาญพร้อมกันไปใน
ตัว เช่น มีความสนุกสนานเป็นความสุขและมีความทุกข์
พร้อมกันไปในตัว แล้วต่อมาความไม่จริงมันก็ลดน้อยลง
เป็นความจริงมากขึ้น เป็นความสุขที่ไม่หลอกหลวงไม่เผา
ลนมากขึ้น จนกระทั่งเป็นความสุขที่ไม่มีการหลอกหลวง
เลย ต่างอยู่เป็นชั้นๆ

จะพูดแล้วก็จะมีสักสามชั้น คืออย่างโลกียะเจือ
ด้วยกามารมณ์ แล้วก็อย่างสมาธิหรือฌานนี้ไม่เจือด้วย
กามารมณ์แต่มีความยึดมั่นถือมั่นตัวตนอะไรอยู่ ถ้าชั้น
มรรคผลนิพพานแล้วก็ไม่เจือกามารมณ์ด้วยไม่มีการยึด
มั่นถือมั่นตัวตนด้วย แต่มันจะแตกต่างกันสูงต่ำกันอย่างไรก็
ไปตัดสินดูเอง ถ้าอยากรู้จริงก็ต้องไปทำให้มันได้จริงแล้ว
ก็ไม่ต้องถาม เอ้า มีปัญหาอะไรอีก

คำถาม จิตนิยมกับวัตถุนิยมในความหมายทาง
ศาสนาคืออะไรครับ

พุทธทาสภิกขุ นี่เป็นปัญหาที่ยังสับสนอยู่ แล้วก็
ยังไม่ทราบว่าศาสนาไหน คำนี้เพิ่งเกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน
ว่าวัตถุนิยม ว่าจิตนิยม ก็ต้องเอาความหมายในปัจจุบัน
เป็นหลักกันก่อน หมายความว่าถ้าเอาวัตถุเป็นหลักก็
เรียกว่าวัตถุนิยม ถ้าเอาเรื่องของจิตเป็นหลักก็เรียกว่า
จิตนิยม คนเรามีร่างกายกับจิตใจถ้าเอากายเป็นหลักโดย
ส่วนเดียวมันก็ขาดจิตไป ถ้าเอาจิตเป็นหลักโดยส่วนเดียว
มันก็ขาดกายไป

ดังนั้นพุทธศาสนาจึงเอาความถูกต้อง หรือความ
จริงตรงกลางระหว่างกายกับจิต คือที่กายกับจิตมันเนื่อง
กันและสัมพันธ์กัน ดังนั้นพุทธศาสนาควรจะได้รับการ
ขนานนามว่าเป็นธรรมนิยม พุทธศาสนาไม่ใช่วัตถุนิยม
และไม่ใช่จิตนิยม แต่เอาความถูกต้องระหว่างสิ่งทั้งสอง
นั้นเป็นหลัก จึงจะใช้คำว่าพุทธศาสนาเป็นธรรมนิยม
ในทางพุทธศาสนาจะไม่มีคำว่าวัตถุนิยมหรือจิตนิยม ถ้า
มันไปเอาวัตถุนิยมเป็นหลัก หรือจิตนิยมเป็นหลักโดยส่วน

เดี๋ยวก็ถือว่าไม่ถูกต้อง แล้วก็ถือว่าไม่ใช่พุทธศาสนา ส่วนศาสนาอื่นนั้นเป็นอย่างไรก็ไม่แน่ว่าอาจอธิบายแทนได้

ฉะนั้นขอให้เข้าใจว่าพุทธศาสนาที่เราสนใจกันอยู่นี้ไม่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง ไม่สุดซ้าย ไม่สุดขวา คือไม่เอาแต่จิตโดยส่วนเดียว ไม่เอาแต่กายโดยส่วนเดียว เอาความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งสองนั้นที่เป็นไปอย่างถูกต้อง แล้วก็ถือเป็นหลักจึงจะเรียกว่าธรรมเนียม หรืออาจจะมีคำอื่นที่เหมาะสมกว่านี้ก็ได้ จะเอาสังขนิยามหรืออะไรนิยามก็ได้ แต่อย่างให้มันสุดเหวี่ยงไปเสียฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตรงตามความมุ่งหมายในพระพุทธานุศาสนานี้ที่ใช้คำว่ามัชฌิมาปฏิปทา

พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระพุทธานุศาสนาของพระองค์ด้วยคำว่ามัชฌิมาปฏิปทา พอตรัสรู้เสร็จใหม่ๆ จะประกาศธรรมะเป็นครั้งแรก คือธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเดี๋ยวนี้มันก็พิมพ์ออกแพร่หลายไปหาดูเองอ่านดูเอง จะพบเรื่องแรกของพระสูตรนั้นคือเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา พอตรัสเรื่องมัชฌิมาปฏิปทาเสร็จแล้วจึงได้ตรัสเรื่องอริยสัจ ๔ แสดงว่าพระองค์ทรงมุ่งเอามัชฌิมาปฏิปทา คือความตั้งอยู่ตรงกลางอย่างถูกต้องพอดีนั้นแหละ

ว่าเป็นตัวลัทธิของพระองค์หรือเป็นพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้นแต่พุทธศาสนาจึงคือว่ามีสมาธิมาปฏิบัติ ถ้าพูดให้เป็นเข้ารูปขุดนี้คือมีสมาธิมานิยม จำไว้ด้วยไม่เสียเวลา มีสมาธิมานิยม จะพูดว่าสัจจนิยม ธรรมนิยมก็ถูก แต่อย่าไปพูดว่าวัตถุนิยมหรือว่าจิตนิยมสุดโต่ง เอ้า มีปัญหาอะไรอีก

คำถาม ขอเรียนถามพระอาจารย์อีกสักข้อนะค่ะ คืออันนี้เป็นความรู้สึกส่วนตัว คือตัวหนูเองอยากศึกษาธรรมะให้อย่างแตกฉานที่สุด แต่คือแหล่งที่จะศึกษาธรรมะนี้ส่วนมากก็จะศึกษาจากหนังสือ ยากนักที่จะหาเวลาไปฟังเทศน์ที่อื่น หรือถ้าฟังจากวิทยุก็จะเลือกเรื่องไม่ได้ คือเรื่องที่เราอยากจะทราบนี้คือเรื่องที่พระท่านแสดงธรรมทางวิทยุไม่ตรงกับความต้องการของตัวเอง และส่วนมากในวิทยุนี้ท่านจะพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับฌานสมาบัติ สมาธิอะไรซึ่งสูงเกินไป เมื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันหรือแก้ปัญหาต่างๆ นี้คิดว่าใช้ได้บ่อยค่ะ คืออยากจะให้ท่านบอกถึงแหล่งที่ศึกษาธรรมะและก็เคล็ด

ลับอะไรอีกหลายๆ อย่างเกี่ยวกับการศึกษาระรณะที่จะให้แตกฉานนะค่ะ

พุทธทาสภิกขุ ปัญหาถามว่ายังไง ตัวปัญหาถามว่ายังไง สั้นๆ ที่สุดถามว่ายังไง

คำถาม เกี่ยวกับการศึกษาระรณะที่จะให้แตกฉานจากแหล่งใด

พุทธทาสภิกขุ อือ จะให้แตกฉาน ไม่ใช่ทั้งหมดนะ เมื่อตะกี้ว่าทั้งหมดใช่ไหม ได้ยินว่าทั้งหมด ที่ให้แตกฉาน เฉพาะข้อเฉพาะเรื่องที่ต้องการใช่ไหม คือปัญหามันมีอยู่ ว่า เขาพูดกันมากทั่วไปหมดก็จริงแต่มันไม่ตรงกับที่เราต้องการ แล้วมีเรื่องที่เราต้องการ แล้วต้องการจะรู้อย่างแตกฉานนั้นจะทำอย่างไร ถามว่าอย่างนั้นหรือเปล่า ถามว่าอย่างนั้นหรือเปล่า จะถามให้แตกฉานทุกเรื่องนี้ทำจะไม่ได้นะ เรื่องที่จำเป็นจะศึกษาให้แตกฉานได้อย่างไร ถามคงจะถามอย่างนั้น ใจความมันมีอยู่อย่างนั้น

เรื่องที่จำเป็นที่สุดสำหรับเราจะศึกษาให้แตกฉานได้อย่างไร ที่ไหน สำหรับทุกคนดีกว่าที่จำเป็นที่ควร

ศึกษา เท่าที่ควรจะศึกษาเพราะทั้งหมดนั้นทำไม่ได้แน่ ถ้าแตกฉานทั้งหมดมันทำไม่ได้หรอก มันเป็นจบพระไตรปิฎกแล้วก็ยังแตกฉานอีก มันทำได้ไม่กี่คน หรือไม่ควรจะไปหวังถึงขนาดนั้น แต่เท่าที่จำเป็นเหมือนกับว่าใบไม้กำมือเดียว แล้วใบไม้เหลือใบเดียวว่าจะศึกษากันอย่างไร ให้มันแตกฉานที่สุด

มันต้องมีตัวปัญหาของเราเสียก่อนว่าเรากำลังมีปัญหาอย่างไร มีความทุกข์อย่างไร เราก็แก้ไขให้มันตรงจุดนั้นด้วยการศึกษาก็ดี ด้วยการปฏิบัติก็ดี จากการอ่านนั้นไม่เพียงพอ แม้จะอ่านมากเท่าที่มีทั้งหมดก็ยังไม่เพียงพอเพราะอาจจะไม่เข้าใจก็ได้ ฉะนั้นจึงมีการคิดให้เกิดความเข้าใจ ที่นี้ความเข้าใจด้วยการคิดก็ยังไม่พอก็ต้องไปทำให้มันประจักษ์แก่ใจด้วยการปฏิบัติ

เพราะฉะนั้นความรู้ในพุทธศาสนานี้ ท่านนิยมจัดกันไว้เป็นสามอย่างว่า ความรู้ที่เกิดมาจากการศึกษา หรือศึกษาอย่างธรรมดา กับความรู้ที่เกิดมาจากการคิด ด้วยเหตุผล และความรู้ที่เกิดมาจากการผ่านไปด้วยการปฏิบัติ ถ้าแตกฉานถ้าต้องการความแตกฉานในเรื่องใด

ต้องทำครบสามอย่างนี้ คือเรียนอย่างศึกษารรรมดาแล้ว มาคิดศึกษาด้วยการใช้เหตุผล แล้วการปฏิบัติสิ่งนั้นลงไป ในลักษณะที่เป็นการพิสูจน์ทดลองลงไปจริงๆ แล้วก็ รู้จริงกันในอันดับที่สามนี้ อยากรู้เรื่องอะไรก็ต้องทำ สามอย่างนี้

จะตั้งต้นหยิบตรงไหน จะตั้งต้นที่ไหนนั้นมันอีก เรื่องหนึ่ง ตั้งต้นที่ตรงไหนหลักธรรมะทั่วไปก็ต้องตั้งต้น ที่ความทุกข์ เพราะว่าความทุกข์เป็นปัญหาต้องจับตัว ปัญหามาให้ได้ก่อน แล้วก็สอดส่องหาต้นเหตุแห่งปัญหา และวิธีที่จะดับหรือแก้ปัญหานั้น ถ้าเป็นพุทธศาสนา แท้จริงมันเป็นเรื่องของการปฏิบัติให้ถูกกับจุดของความ จริง เราจะตั้งต้นลงที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ช่วยฟัง ดูให้ดีด้วย

ถ้าใครอยากจะศึกษาพุทธศาสนาแท้จริงให้ตั้ง ต้น ก ข ก กา ลงไปที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทุกคนที่ นั่งอยู่ที่นี้ตั้งต้นเรียนพุทธศาสนาด้วยเรื่องอะไร เข้าใจว่า ไม่มี ไม่มีใครตั้งต้นด้วยเรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไซ้ ไหม ตั้งต้นด้วยเรื่องพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ตั้งต้น

ด้วยเรื่องอริยสัจ ตั้งต้นด้วยเรื่องอะไรไปเรื่อย ไม่มีใครตั้งต้นด้วยเรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

พระพุทธเจ้าท่านตรัสในทำนองที่ว่ามันต้องตั้งต้นที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สังเกตให้เห็นหรือดูให้เห็นว่าเรื่องมันก่อขึ้นที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต้องตั้งต้นที่นี่ ต้องศึกษาที่นี่ ซึ่งเป็นภายใน มันมีอยู่ทุกอย่าง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และมันเหมือนกันทุกอย่าง มันเป็นคู่ ตาคู่กับรูป หูกับเสียง จมูกคู่กับกลิ่น ลิ้นคู่กับรส สัมผัสที่ผิวหนังคู่กับกาย ความรู้สึกนึกคิดคู่กับใจ

คู่แรก คือตากับรูป ก็ตั้งต้นที่ตา มีระบบประสาทที่เรียกกันว่าลูกตา แล้วก็มียัตถุข้างนอกที่ตาจะเห็นนั้นเรียกว่ารูป ตากับรูปเกิดถึงกันเข้า ก็เกิดจักขุวิญญาณคือการเห็นทางตา กลายเป็นสามอย่างขึ้นมาแล้วนะ คือตาอย่างหนึ่ง รูปอย่างหนึ่ง แล้วก็การเห็นทางตาจักขุวิญญาณอีกทางหนึ่ง เป็นสามเรื่องขึ้นมาแล้ว เรื่องตา เรื่องรูป เรื่องจักขุวิญญาณคือการเห็นทางตา ไม่ต้องเชื่อใคร ไม่ต้องอาศัยหนังสืออะไร ต้องอาศัยของจริงที่เรามีตา แล้วก็มีรูป แล้วเราเห็นรูป ต้องศึกษาที่ตัวจริงเหล่านี้อย่าไปศึกษา

จากหนังสือเลย

สามประการนี้ถึงกันเข้า ตากับรูปกับจักขุวิญญาณ ถึงกันเข้าเรียกว่าผัสสะทางตา นี่เพราะมีผัสสะทางตาก็ มีเวทนาทางตา คือสบายแก่ตา หรือไม่สบายแก่ตา หรือ กลางๆ อยู่ เรียกว่าเวทนา เพราะมีเวทนาจึงมีตัณหาคือ ความอยาก ความต้องการ ไปตามสมควรแก่เวทนานั้น ถ้าเวทนานั้นเป็นสุขมันก็อยากได้ ถ้าเวทนานั้นเป็นทุกข์ มันก็อยากจะทำลายเสีย หรือถ้ามันไม่แน่นมันก็ยังสงสัย อยู่ ลังเลอยู่ มีอยู่อย่างนี้

ความอยากมีอยู่อย่างนี้ มันอยากจะได้อยากจะทำ เอนี่อย่างหนึ่ง อยากจะเป็นนี่อย่างหนึ่ง อยากจะไม่เป็น นี่อย่างหนึ่ง นี่เพราะมีเวทนาจึงเกิดตัณหา อย่าเอาหนังสือ อย่าเอาตัวหนังสือ อย่าเอาเสียงที่พูดนี้เป็นหลักต้องเอา ความรู้สึกที่รู้อยู่แก่ใจจริงๆ เป็นหลักเป็นตัวเรื่อง เป็นตัวจริง สำหรับศึกษาพิสูจน์ทดลอง

นี่เพราะมีตัณหาอย่างนี้ก็เกิดความรู้สึกประเภทที่ยึดมั่นตัวตนที่เป็นเหมือนผู้อยาก ตัณหาความอยากเลย เกิดขึ้นตามธรรมชาติธรรมดาแท้ๆ ไม่ต้องมีตัวตนที่ไหน

เป็นเรื่องของธรรมชาติแท้ๆ จิตแท้ๆ ธรรมชาติแท้ๆ มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกแบบนี้ได้ จนกระทั่งเกิดต้นหาความอยากขึ้นมาในใจ

เมื่อต้นหาความอยากเกิดขึ้นในใจ แล้วมันจะเกิดความรู้สึกอีกชนิดหนึ่งซึ่งประหลาดมาก คือรู้สึกงาตัวกูนี่แหละมันอยาก ต้องการอย่างนั้นอย่างนี้ และอะไรที่กูอยากจะเป็นของกูมันก็เกิดขึ้นด้วย นี่ก็เรียกว่าอุปาทาน เมื่อต้นหาเกิดขึ้นแล้วก็ต้องเกิดอุปาทาน ความรู้สึกอยากเกิดขึ้นก่อน แล้วความรู้สึกตัวกูผู้อยากเกิดทีหลัง พอตัวกูรู้สึกเป็นผู้รู้สึกอยากเกิดขึ้นแล้ว เรียกว่าอุปาทานได้เกิดแล้ว ก็จะเกิดภพคือความมีอยู่แห่งตัวกู ในทางจิตใจเรียกว่าภพ ภาวะ, ภาวะ แปลว่า *มีอยู่หรือเป็นอยู่*

เมื่อภพมีอย่างนี้แล้วมันก็มีชาติ คือตัวกูของกูเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์หลังจากภพ เมื่อมีตัวกูโดยสมบูรณ์แล้ว มันก็มีปัญหาเกี่ยวกับตัวกูและของกู นี่เป็นความทุกข์ทั้งนั้น ทุกข์ทั้งปวงมาจากสิ่งที่เรียกว่าชาติได้เกิดขึ้นแห่งตัวกูแล้ว ก็จะมีปัญหาเป็นความทุกข์ นี่ก็คือ ก ข ก กา จุดตั้งต้นที่จะเรียนพุทธศาสนาตามหลักที่แท้จริงเป็นอย่างนี้

แล้วไม่ใช่เรียนด้วยการอ่านหนังสือ แม้ว่าจะได้อ่านหนังสือเรื่องนี้ก็อ่านไปเถอะ อ่านไปอย่างนี้แล้วก็ไปเรียนจริงด้วยในเรื่องที่ใจ ที่ความรู้สึกให้เห็นๆๆ มาอย่างนี้โดยลำดับ ไม่ใช่คำนวณ ไม่ใช่คาดคะเน ไม่ใช่ใช้เหตุผล ไม่ต้องใช้เหตุผล อยู่เหนือการใช้เหตุผล ใช้เหตุผลไม่ได้ และไม่มีประโยชน์อะไร

ที่นี้ก็รู้จักความทุกข์ว่ามาจากชาติ ชาติมาจากภพ ภพมาจากอุปาทาน อุปาทานมาจากตัณหา ตัณหามาจากเวทนา เวทนามาจากผัสสะ ผัสสะมาจากการรู้แจ้งทางตา หรือทางหู จมูก ลิ้น ใจ มาจากการรู้แจ้งทางตา กับสิ่งที่ตาเห็น นี่ก็คือ ก ข ก กา ของพุทธศาสนา

นี่เรื่องทางหูก็เหมือนกันอีก เข้าใจเรื่องทางตาแล้วก็เข้าใจเรื่องทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางจิตใจ ได้ หูเนืองให้เข้ากับเสียงก็เกิดการได้ยินเสียงเรียกว่าโสตวิญญาน วิญญานทางหูได้เกิดขึ้น สามอย่างนี้ทำงานร่วมกันเรียกว่าผัสสะ ผัสสะให้เกิดเวทนา เวทนาให้เกิดตัณหา ตัณหาให้เกิดอุปาทาน อุปาทานให้เกิดภพให้เกิดชาติ และให้เกิดปัญหาคือความทุกข์ทั้งปวง

จงรู้จักความทุกข์และเหตุให้เกิดทุกข์ หรือลำดับ
แห่งการเกิดทุกข์ให้ชัดเจนอย่างนี้ โดยไม่ต้องคำนวณ
แต่โดยเห็นจริงโดยประจักษ์ในความรู้สึก พุทธศาสนา
ไม่ใช่ปรัชญา ไม่ใช่ตรรกวิทยาที่จะไปใช้การคำนวณ ถ้า
เราใช้วิธีคำนวณแล้วก็จะไม่เป็นพุทธศาสนา มันจะเป็น
พุทธปรัชญา เป็นพุทธตรรกวิทยา อะไรไปทำนองนั้นใช้
อะไรไม่ได้ คือไม่ดับทุกข์แหละว่าอย่างนั้น คือมันคงจะ
มีประโยชน์อย่างอื่น แต่จะใช้ดับทุกข์ไม่ได้

ถ้าเป็นเรื่องดับทุกข์มันต้องไม่ใช่ไม่ใช่คำนวณ ไม่ใช่
ใช้คำนวณด้วยเหตุผล ไม่ใช่อนุมานอุปมานอะไรทำนอง
นั้น มันเป็นเรื่องที่มองตรงๆ ลงไปที่สิ่งนั้นและเห็นว่ามัน
เป็นอยู่อย่างนั้น นี่จึงศึกษาสิ่งนี้และที่นี้ที่ตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจ มันก็จะพบพุทธศาสนาเต็มที่ จะพบเรื่องความ
ทุกข์และเหตุให้เกิดทุกข์โดยชัดเจน โดยแจ่มแจ้งชัดเจน
แล้วทำในทางที่ตรงกันข้ามพอผัสสะแล้วเกิดเวทนา แล้ว
ก็มีสติปัญญาพอไม่เกิดตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ทุกข์มัน
ก็ดับไปหมด แล้วก็มองเห็นทุกข์ดับไปเพราะเหตุนี้

แล้วที่นี้ก็เหลืออยู่ว่าเราจะทำอย่างไร จึงจะมีการ

ป้องกันไม่ให้เกิดความทุกข์ทำนองนี้ ก็ให้เป็นอยู่โดยถูกต้องที่เรียกว่ามรรคมืองค์ ๘ พยายามรักษาความถูกต้อง โดยองค์ ๘ คือ โดยความคิดเห็น โดยความปรารถนา โดยการพูดจา โดยการกระทำการงาน โดยการเลี้ยงชีวิต โดยความพากเพียรพยายาม โดยความมีความตั้งใจมั่น แม้กระทั่งมีสติหรือตั้งใจมั่น ๘ ข้อ ก็เห็นได้โดยความรู้สึกอีกเหมือนกัน นี่พุทธศาสนาเต็มตัวเต็มที่ พุทธศาสนาแท้จริง พุทธศาสนาที่ขัดแย้งต้องเรียนอย่างนี้ ส่วนจะไปหาที่เรียนได้ที่วัดไหนนั้นบอกไม่ได้ แล้วก็ไม่ได้ด้วย

บอกว่าให้เรียนที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เราตั้งต้นเรียนพุทธศาสนากันด้วยเรื่องอะไรช่วยให้ไปคิดดูใหม่ ในโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถม มัธยม มหาวิทยาลัย เขาตั้งต้นเรียนพุทธศาสนากันที่จุดไหน พระพุทธเจ้าท่านแสดงวิธีเป็นเรื่องแน่ไว้เสร็จแล้วว่า ตั้งต้นที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วสูตรๆ นี่คือสูตรที่ประหลาดกว่าสูตรทั้งหลายในพระไตรปิฎก คือมันเป็นสูตรที่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเอามาท่องอยู่น่าหืออย่างนั้น พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเอาสูตรนี้ คือหลักเกณฑ์อันนี้ ฟอรัมมูล่าอันนี้ มาท่องอยู่

ลำพังพระองค์เองเดี่ยวๆ

วันหนึ่งนั่งท่องอยู่อย่างนี้ นั่งไต่ว่าเล่นอยู่อย่างนี้ ภิกษุองค์หนึ่งมาแอบฟังอยู่ข้างหลัง พอเสร็จแล้ว ท่านเหลียวไปเห็นเข้า เอ้า ใครอยู่ที่นี้ เอ้า เอานี้ไป นี่คือเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ อาทิพรหมจรรย์นี้คือเงื่อนต้นของพรหมจรรย์แกจงเรียนจงรับเอาไป จงทำความแจ่มแจ้งในข้อนี้ เพราะการที่พระองค์ทรงตรัสว่านี้เป็นอาทิพรหมจรรย์คือเป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ อาตมาจึงเรียกว่า ก ข ก กา ของพุทธศาสนาตั้งต้นที่ตรงนี้

ถ้าเป็นบาลีที่พระพุทธรเจ้าท่านท่องเองตามที่ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ มันก็จะขึ้นด้วยคำว่า “จักขุญจะ ปฏิจจะ รูเป จะ อุปปัชชติ จักขุวิญญาณัง, ตินณัง ธัมมานัง ลังคะติ ผัสโส, ผัสสะปัจจะยา เวทนา, เวทนาปัจจะยา ตัณหา, ตัณหาปัจจะยา อูปาทานัง, อูปาทานะปัจจะยา ภาวะ, ภาวะปัจจะยาชาติ, ชาติปัจจะยา ชะรามะระณัง โสกะปะริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาสาติ อิมัสสะ เภวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ สะมุทะโย โหติ.” เขาว่าอย่างนี้ จบเรื่อง

ตาแล้วก็มาว่าเรื่องหูกอีก “โสดัญจะ ปฏิจจะ สัททันจะ
อุปัชชะติ โสตะวิญญาณัง” ก็ไล่ไปเป็นเรื่องของหูกอีกชุด
หนึ่ง แล้วก็ไต่เรื่อยไปเรื่องจมูก ลิ้น กาย จนครบหกชุด จึง
จะเรียกว่าครบชุด เหมือนกับท่องสูตรคุณ

พระพุทธเจ้าถ้าเกิดท่องสูตรคุณขึ้นมาท่านท่อง
อย่างนี้ ๖ หมวดๆ ละ ๘๘ ตอน เรียกว่าอาทิพรหมจรรย์
คือจุดตั้งต้นของพระพุทธศาสนา เอ้า มีปัญหาอะไรอีก

คำถาม ขอรบกวนหลวงพ่อบิบายเรื่องเกี่ยวกับ
ชาดก ว่ามีความสำคัญต่อศาสนาอย่างไร

พุทธทาสภิกขุ หลักธรรมะในพระพุทธศาสนา
มันละเอียดลึกซึ้งจำยาก ทีนี้เขาก็มาแสดงไว้ในรูปบุคคลา-
ธิชฎานเอาธรรมะยากๆ มาฝากไว้ในรูปของเรื่องนิทาน
ชาดกก็เหมือนกับภาษาสำหรับใส่ธรรมะหรือเปลือก
ผลไม้ที่จะรักษาของเยื่อเนื้อของผลไม้ นี่หมายถึงเนื้อ
เรื่องชาดก ตัวนิทานในชาดกเหมือนกับเปลือกผลไม้ใส่
เนื้อในของผลไม้ เหมือนกับภาษาถ้อยขำนี้ก็ใส่ข้าวใส่
แกง แต่ข้าวแกงหรือเนื้อผลไม้ นั่นคือตัวเนื้อธรรมะของ

พุทธศาสนาที่สอนอยู่เป็นข้อๆ ว่าอย่างนั้นๆ มันจำยาก
สู้ใส่เปลือกใส่ภาชนะไว้ไม่ได้ รักษาไว้ง่ายมันจำง่ายเมื่อจำ
เรื่องนี้ได้มันก็จำธรรมะนั้นได้ มันก็เรียกว่าชาดกนี้จำเป็น
เหมือนกับที่เปลือกผลไม้จำเป็นแก่เนื้อผลไม้หรือเหมือน
กับภาชนะที่มันจำเป็นแก่ข้าวหรือแกงมีเพียงเท่านั้น มัน
จำเป็นทั้งนั้น มีอะไรอีก มีปัญหาอะไร เตรียมตัวเปลี่ยน
บทเรียน

คณะผู้ฟัง พวกเราก็ใคร่ขอกราบลาท่านอาจารย์
ด้วยเลย

พุทธทาสภิกขุ เอ้า ลาเพื่อไว้ก็ดีเหมือนกัน ไม่
ต้องพบกันอีก ไม่ต้องพบกันอีกก็ลาเพื่อไว้ ให้ทุกคน
ได้มานั่ง ได้ความรู้สึกว่าพระพุทธเจ้าประสูติกลางดิน
ตรัสรู้กลางดิน นิพพานกลางดิน สอนกลางดิน อยู่กลาง
ดิน กฎีของท่านทุกแห่งพื้นดินไปดูได้ที่ประเทศอินเดีย
นี่กันลืมพระพุทธเจ้าก็นั่งกลางดินกันเสียบ่อยๆ ถ้าที่
อื่นไม่สะดวกมาที่สวนโมกข์ มันได้นั่งแน่ ต้องเกณฑ์ให้
คุณนั่งกลางดินอย่างนี้เรื่อยไปทุกที ให้รู้ว่าเป็นเรื่องของ

ธรรมชาติต้องใกล้ชิดกับธรรมชาติจึงจะสะดวกแก่การ
เข้าใจธรรมะที่เป็นเรื่องของธรรมชาติ

ขอให้เก็บความรู้สึกอันนี้ที่มีจิตใจอย่างไร เพราะ
ได้นั่งกลางดินนี้กลับไปบ้านติดไปบ้านแล้ว จะเป็นเครื่อง
ค้ำกันไม่ให้ใจเศร้าหมอง มีดมัว เราร้อนได้โดยง่าย
เพราะว่าเราได้มารับอะไรจากธรรมชาติชนิดเดียวกับที่
พระพุทธเจ้าท่านได้รับ

เอ้า ในที่สุดนี้ขอให้พรให้ทุกๆ คนมีความรู้ความ
เข้าใจ เห็นแจ้งในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ายิ่งๆ
ขึ้นไป มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของตนในทุกๆ
แขนงอยู่ มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

อธิบายศัพท์

ธรรมิกสังคมนิยม^๑

สังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมะ. ต้องเป็นสังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรม จึงจะมีความบริสุทธิ์ในตัวละครเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คนทุกคน โดยไม่ต้องใช้อาชญา.

สังคมนิยม^๒

คือนิยมสังคม. หมายความว่า ให้ทุกคนถือว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ทุกคนเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน มีปัญหาอย่างเดียวกัน. ให้เน้นถึงผู้อื่นยิ่งกว่ามาเน้นถึงแต่ตัวเอง, ให้ทุกคนรักผู้อื่นยิ่งกว่ารักตัวเอง, ล้วนแต่มุ่งหมายจะทำลายความเห็นแก่ตัว ให้เห็นแก่ผู้อื่นด้วยกันทั้งนั้น นั่นคือความหมายของ คำว่าสังคมนิยม.

^๑ พุทธทาสภิกขุ. ธรรมโฆษณของพุทธทาส เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒
ปรมัตถธรรมกลับมา. ๒๕๕๐. หน้า ๔๗.

^๒ พุทธทาสภิกขุ. ธรรมโฆษณของพุทธทาส เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒
ปรมัตถธรรมกลับมา. ๒๕๕๐. หน้า ๔๗.

“...ต้องช่วยกันทำให้เกิดความรู้สึก
ขึ้นในจิตใจของคนทุกคนว่า คนทุกคน
เป็นคนคนเดียวกัน มีโชคชะตาอย่าง
เดียวกัน ต้องมีธรรมะโลกจึงจะอยู่ ไม่มี
ธรรมะโลกก็ไม่อยู่คือจะต้องแตกไป
ตามประชาชาติของโลก...”